

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზიანი გაზეთი გამოდის ყოველ კვირა დღეს

№ 29

ი ვ ლ ი ს ი 7 1896 წ.

№ 29

შინაარსი: გაკრიტიკებული წერეთლისა.—სხვადასხვა ამბავი.—* ლექსი ი. ველოშვილისა.—საყურადღებო ამბავი.—
 ჟან დარკი (დასასრული), ა.—სი.—ივანე კოტორაშვილის ამბავი, პოეზია (დასასრული); გუგუშაველასი.—საარაგო სარკე (ჩე-
 ნური ზღაპარი, თარგმანი); ს. ბრ. ლელისა.—ჩაღღირი, ოტია ათაბაგისა.—ტრაპეზი და გახეცადებანი.—

„იველის“ ხელის მომწერლებს მოგაგონებთ, ვისზე
 ფუფლი არ შემოუტანათ, დროზე შემოიტანონ.

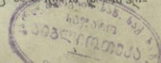
გაკვერიო.

განსვენებული **თავ. პასტა გიორ-
 გის** ძის ნაკაშიძის ქვრივი და შვილები
 ამით აუწყებენ ნაცნობთა და ნა-
 თესავთ, რომ დღეს, 7 ივლისს, შუა-
 დღეზე გადახდილი იქნება წლის წირ-
 ვა და პანაშვიდი ქაშვეთის წმინდა გი-
 ორგის ეკლესიაში განსვენებულის სუ-
 ლის მოსახსენებლათ.

ა ამბები არ ხდება ამ ცო-
 დელ ქვეყანაში? სად მთა
 ინგრევა, სად ბარი ნიაღვარს
 მიატეხ უწინ რომ თებერვალი
 მისათ იყო გადაქცეული,
 ახლა მისი იანერობს.

თითქმის ღელა-მიწამ ღერძი უტულმა მოიბრუნა
 სატრიალებლათ, ბუნებამ პირი იცვალა, სულ სხვა
 ჰევა დადგა. ალბათ ბუნების უკუღმართ ძალების
 ბრალია, რომ ჩვენმა მოწინავე თაობამაც სიკეთის
 ფერი დაკარგა. ჩვენ ვაგონა, მეცხრამეტე საუკუნის
 გასულს მაინც ევლირსებოდით შინაურ საქმეებში
 და შოშვინებს, ფეოკრობდით, ევროპის მეცნიერებით
 განვითარებული თაობა რაკი ვაგვიღონიერდა და გა-
 ნათლებული კაცები ვაგვიმზავლდნენ, ესენი დაგვი-
 ფუნებდნენ ერთობას, ერთი სულითა და გულით შე-
 ეუდებოდით ჩვენი უკეთესი მომავლის ძებნას.
 თურმე ნუ იტყვი, როგორც ამ ბოლოს დროს აღ-

№ VI „იველისა“ გამოვიდა და დაუ-
 რიგდა ხელის მომწერლებს.

მოჩნდა, თვით ესენი მიეგვიანებინა სულით ავადმყოფებს და, აბა, პსიხოპათებისაგან რაღა კეთილს უნდა მოველოდეთ?.. აქამდის ყოველსავე ჩვენ უბედურებას უწინდელი დროის კაცებს ვაზარალებდით. ისტორიაში ამას ამტკიცებს, რომ იმათი უზრუნველ მტრობამ ერთმანეთში დავეციკა ეს ჩვენი უბედური, მაგრამ ერთ დროს, ბედნიერათ და სამოთხის კუთხეთ წოდებული ქვეყანა. მაგრამ დადგა მეცხრამეტე საუკუნე და ჩვენც იმითი ვნებულობდით, რომ განათლება შემოვა, შთამოგება გონიერების ფრთებს შეისახამს და ყოველივე გამოასწორდებო. თურმე ნუ იტყვი, წამდელი ესებდურება და ჩვენ შუამოს სამშობლოს ჩვენი უსრუტ წოდებული ინტელიგენციით მოვეციკამ ან ბოლოს დროს. მეგვიდრობითი ძალა დიდი რამ ყოფილა და, აბა, ჩვენ რა ვიცოდით?.. თურმე ძველი მეშურენობის და ბოროტების გესლით მოწამლული სისხლი ახალ თაობის მაჯაშიაც მდგარა. მაშ, მეცნიერება და განათლება ამას რაღას დაუგვიარებდა. გავიცოდე რა ოცნება.

გონების განვითარება მეცნიერებით ეს ხომ მართა ტუენის და ზნეობის გარეგანი შალაშინია. მაგრამ თუ თვით ავტულობა კაცისა, მისი ქულისა და გრძობის ბუნება შავი გესლიანი სისხლით არის მორწყული, იმას რაღა გაეწობა? აი, თუნდ ავიღოთ ორ გვარი ხე: კაკლისა და წიფლისა. აბა, გავრათ შალაშინი ერთსაც და მეორესაც. კაკლს შევნიერი ჯავარი დაადგება, წიფლის ხეს კი არა. რაც უნდა დღიანს უსეა შალაშინი, წიფლის ხე ჯავარს ევრ მიიკარებს. ის მაინც რაყიოა წიფელთ დაჩნება.

ასეა კაცის ბუნებაც.

დიდი იმედები გვიქონდა ჩვენი ესრეთ წოდებული ინტელიგენციისა, გვეგონა ის დაგვიწყებდა ძველს, წყვილადი მისილს დროს; გვეგონა იგი მოაწვენდა ჩვენს დახსენებულს, ობ-მოკიდებულს უნუ-გნო არსებობას ევროპის განათლების შუქს. თურმე ნუ იტყვი, იმან კიდევ უფრო დააბნელა ჩვენი მომავალი. და ეს ასეც უნდა მომხდარიყო. უზრუნო და უგზურს ყმწვილს მიეცა გაღვსილი სამართებელი ხელში, რასაკვირველია, ის პირველ ჩვენ გამოგვიქრიდა ყველს. დიან, დღეს ჩვენმა განათლებულმა თაობამ, ანუ ესრეთ წოდებულმა ახალ მოდის ინტელიგენციამ აღორძინების მაგიერათ უფრო დასტყუა ჩვენი ცხოვრება და მოიწეა ნაყოფი მომავალს.

განა ამას მოველოდით, რომ ძველს დადგოვინებდნენ და ამ ძველს ჩვენი მოწინავე ინტელიგენცია წვესეოდა და ერთმანეთს თავპირს დააქამდა?.. განა ამას მოველოდით მათგან?.. თუ ასე იქნებოდა, რატომ ის დღე არ დაიქცა, როცა ჩვენი გულბოროტი და ანგარების მოყვარე მეთაურები ევროპის

განათლებლას იმ აზრით ითვისებდნენ, რომ ჩვენი გულბოროტი ერთი გავრყენათ და მისი ერთობა დავრღვიოთ, ერთი კუთხე ჩვენი ქვეყნისა მეორე კუთხეზე გადაგვიტყვიანათ და თითო ნაწყენი ჩვენი ცოცხლების ურთიერთობის ძირში ვაგებოთ? რატომ ის დღე არ დაიქცა, როცა ჩვენ ბანკები ვაგვიჩინა, თუ მისი მეოხებით ასეთი მტრობა და შური არ ავეცილებოდა, თუ იმის მიზნით ცოლი ქმარს ვაყვებოდა, ძმა ძმას აღარ დანიშობდა, თუ იგი ისე დააბრმავებდა მთელ ქვეყანას, რომ ორიოდ ქონდრის კაცს მესტ ველარს დანიშნავდა და იმათ მტრი აღარცარა ენდობებოდა. ამას უნდებოდა, აბა, რა იმედი უნდა მქონდეს კაცს იმ ვისზე, რომლის განათლებული თაობა იმდენათ დაწერილობებულა და დაბრმავებულა, რომ ანგარებით ვაგულბოროტებული ქონდრის კაცები კერებათ დაუსეამთ და, თუ იმათ მტრი ქვეყანაზე რამე მოაბოგება ერის საკეთილდღეოთ აღარა ჰგონათ რა. საცა ამისთანა უმგზავსი ამბავი ხდება, იქ საზოგადოება მკედარია და ლეშის სუნი წამლავს არე მარეს, იქ ტანშთელს ცოცხალ კაცს აღარ ედგობება, იქ მეტიოცხლ მოსაზრებას ადგილი აღარ აქვს შორს, შორს ჩვენგან ასეთი საზოგადოება, მიუხედავდოთ მკედარი თვისთა მკედართ და ჩვენ ცოცხალნი ვეცდით. სად არიან ეს ცოცხალნი? იქ, იმ წიფეში და იმ თაბაში, სადაც მეგვიდრობით წამდარი სისხლი მაჯაში არ უცემთ, სადაც გვარის უპირატესობით თვით არ მოაქვთ, არამედ სულით მაღალი, გულით უმაწკო, ვარეგობით დაწარული, მაგრამ თვისი მარგვერით მხნეთ მებრძოლნი არიან უბრუნებია...

ამას წინათ მე შემხვდა შავი ზღვის პირათ გამგზავრება. ნოეოროსისსკში ზღვის კიდულე დაშვდა ქართველი არტული. გურული კილო ქართულის ბულბულისებურ გლობათ მომესმა. ნავთსადგურში და გემების მისადგომებზე ირეუდა ქართული მუშა მგზავრების ბარკს უზნდავდა და ისე ცქერათ ეცქოდა, რომ მაყურებელს ძალა-უნებურათ სასოებას ჰგვირდა. საიდან სად წამასულან საწყალი ქართველები? — ვითქვით და ადელაპარაკე ერთ მათგანს, რომელიც ასეთ ცოცხალს და მოძაჩეს ჯგუფს ქართული მუშებისას თაოსნობდა. გამოჩნდა, რომ ის ყოფილა გურული გვართ კლანდაც, სახელი მისი სოლოვან. მასაც ძალნი იმა ჩემი ნახეა და მთხოვა იმ დღეს ნოეოროსისსკში დავრჩინდილყავი, რომ შემეტყუა აქაური ქართველების ვითარება. იმ სადამოს შევიკრიბეთ ერთ სახლში ხუთი ექვსი ქართველი. ს. კლანდაცმე ბეგრი ილაპარაკა ქართველი მუშების გაქირებზე. პირველთ დიდი ბრძოლა გამოუცდიდა იმათ ადგილობრივ და უცხო ქვეყნის მუშებთან, რა-

მელთაც არა დაუზოგავთო—რა, რომ ეს ქართველი მუშები განძებებიანთ აქედან; ბევრი მათგანი ზმირ სხვებში კიდევ დაპრიონან, მაგრამ ქართველები მიხეც არ შეწყველან ასეთი მტრობით. ბოლოს თავისი მუყათობით, მოჩილებით და თავმდალობით შეუფარებიათ თავი რუსეთის ცეცხლის გემების საზოგადოების სააგენტო გამგეობისათვის, რომელსაც დაუქარავებია ისინი სამუშაოთ და შეუდგენია მათთან მუშათა არტელი. მომეტებული ნაწილი ამ ქართველი მუშებისა წამოყვანია აქეთკენ უადგილ-მამულაობას და თავის ქვეყანაში სამუშაოს უქონელობას, ცხადია, რომ ამისთანა ხალხს უნდა მიექცა თავისი უფრადლება შვეი ზღვის პირათ მდებარე ადგილებისათვის, რომელნიც ნოეგროსისისიკიდან მოკიდებული სოხუმამდის ორასის ვერსის სიგრძე-სიგანგზე საუკრეველათ მოხერხებულა ქართველი ხალხის საბინადროთ და დასახლებლათ; განსაკუთრებით ძალიან ვლარება ეს ადგილები დასავლეთ საქართველოს მიწა-წყალს; იმერეთს, გურიანს და სამეგრელოს. აქ ქვეყანა მთა გორიანია, საიდანაც მოჩუხუხებენ ანკარა და ცოიე წყაროს წყლები. ყოველ მდინარის პირათ მიუღვლეს შენიერი ქალები და ხეივები, ტყე და საბალახე მშობლათ, ახვების გასატეხი ადგილები მზალათ არის, მიწა ძალიან ნაყოფიერია, განსაკუთრებით საენახეთ შეუდარებელია. სოჩის მახლობლათ დასახლებულა ოცდაექვსი კომლი ლეჩხუმელები და ჩინებულათაც მოწყობილან. ჩვენი საზღვარი ის საღამოს ტრიალებდა სულ ამ სიგანგზე, რომ რამე ნაირათ გულშემმატკიერანი ამოჩენილიყვენ ჩვენში ამ საქმისათვის. ის საღამოსგე ჩვენთან დაქსრრა ნოეგროსისისისი ტკინის გზის ბუფეტის მოჯარადრე ბანი, დ. ჩხიკავამ, რომელიც აკრეთეე გულმხურვალე მონაწილეობას იღებს, რომ რამე ნაირათ უადგილ-მამულაო ჩვენებურ კაცს დაეზმაროს და იმ კუთხეში უშოგენოს ორიოდ მიწის ძელი დასახლებლათ.

—ჩვენ, ბატონო, ადგილ-მამულით ძალიან შევიწროებული შევიქნითო—განარძოა სილოგან კაღანადამე—ჩვენში, გურიაში, შორაპნისა და რაჭის მახრებში, ლეჩხუმსა და იმერეთში საწყალ გლეხს ადგილის სივიწროისაგან სულა აქეს ამომხერალიობა ცხოვრება ის ცხოვრება, თუ ბატი და ქათამი კარზე ევლარ გამოუშეთო; უფულოთ ბატი აღარ დაგვიდოსო და ღორი ნიდაგ შინ გყავსო ბაჭრის დაზმული; საქონელი ევლარ მოვაშენეთ, ძროხა, ცხენაი და თითო დედა თხა ევლარ ეყოფოლით, საბალახე რომ აღარსად არისო. როგორც მოგვხსენება, მონახლეს თუ ძროხა არ ეყოლა, ან თხა, თავი რითი დაიბრჩინოს, ბაგში რითი გამოზარდოს, ამ შვეი ზღვის

კუთხეზე ადგილი ბევრია, საიდან არ მოლიან დასახლებლათ, რომ ჩვენი მოწყალე ხელშეიფის ყმანი არ არიან; ჩვენი ჩვენი ხელშეიფის ერთგულ ქვეშევრდომნი ვართ და ჩვენ როგორ არ მოგვცემენ ნებას აქ დასახლებისას, როგორ გაგვიწყვეტენ ლუკმა პურს; მაგრამ ეს არის ჩვენი უბედურება, რომ ჩვენი მეთაური კაცები არ გვიფარვა, რომ ყოვლად მოწყალე მთავრობას ჩვენი უადგილ-მამულიობა და მწუხარება გაავებინოს. იმდენზე დავეცოტავა ადგილი, რომ ოთხ მუშა კაცს ერთ ოჯახში სამი ქვეყა აღარ გვაქვს. ამდენი მიწა ერთ მუშას ვერ გამოკვებავს და ოთხმა კაცმა თავის ცოლშვილით რაღა უნდა ქნას? ამ ოთხ კაცში სამი დიდი სიპოვნებით წამოვა აქეთ და ამ ფართო ქვეყანაში დასახლებდა, რომ პატრონი ჰყავდეს.

აი, ბატონო გიორგი, ამისთვის მოგმართეთ თქვენ, რომ თქვენი პატიეცმული ვაზეთ „კვალის“ საშუალებით აცნობათ ჩვენი ქვეყნის განათლებულ და მთავრობაში გავლენის მექონე პირებს, რომ ისინი დაგვეზმარონ, მთავრობასთან გვისაშუალონ, რომ თუ ბერძენს, გერმანელს, ბოლგარულს და თათარს არ უშლიან აქ დასახლებას, ნურც ჩვენ, იმის ერთგულ ქვეშევრდომთ, დაგვეშლება აქ დასახლება და ჩვენც ხელი შეგვიყონ, როგორც სხვებს უწყაბენ ხელს დასახლებაში“.

გაათვეს ბბ. კაღანადამე და ჩხიკავამ თავისი ლაპარაკი. ამ კეთილ კაცებს შეუდგენიათ პაწია წრე, მოუგროვებიათ ფული და ცდილობენ ყოველნაირი შემწევობა აღმოჩინონ ჩვენებურ უადგილ-მამულაო კაცს, ვინც კი მათ მიმართავს, აქ ადგილი უშოგენონ და დასახლონ.

აბა, ჩვენი ინტელიგენცია, ჩვენი გავლენის მექონე კაცები და მეთაურები რომ ეარკოდენ, განა ამისთანა საქველ-მოკმედო საქმეს არ მიაქცეოდენ ყურადღებას, არ ეცდებიან, რომ ჩვენი ხალხი, რომელიც ერთ ხელის დადება ადგილზე იხურბლება, ლამის უადგილობით ამოწყდეს, ვადასახლონ იქით, სადაც ბევრი ადგილია და სადაც ერთ ღროს ქართველების ცხოვრება დულდა და გადმოდულდა, სადაც ყოველ ნაბიჯზე ახლაც იპოვება ძველი ქართველების კელი. განა ჩვენი ესრეთ წოდებული ინტელიგენცია, რომელიც ორი კაცის გულისათვის თავებს იხეთქავს, რომ ეარკოდეს, ამისთანა დიდ საქმეს გვერდს შეუქლის და გულდასმით არ მიაქედებს ხელს?..

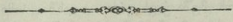
აბა, ისინი სამწუხაროთ უფრო ირჩევენ ბანკის შემოსავლიან ადგილებსათვის ერთმანეთს თავი უხეთქან, ერთმანეთი უტრისძიებით მოხიხნენ და იძახიან: არა არს ღმერთი გარდა იმისა, რომელც მოგე

ცემს ჩვენ სალუკმაპურო ადგილებს და გაგვიყოფს შემოსავალსა ბანკისასა.

„ეი, თქვენდა, ფარისველნო ორგულნო, რამეთუ გიყვარსთ თქვენ ზემო ჯღამა შესაკრებელთა შორის“.

„ეი, თქვენდა სჯულის მოძღვარნო, რამეთუ დამაღწენით კლიტენი მეცნიერებისანი...“

ბ. წარუთვლი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ავკასიის სამეურნეო საზოგადოებამ ამას წინეთ ვადაწყვიტა რძის ნაწარმოებთა გამოფენის გამართვა. გამოფენა გაიხსენება 6 ოქტომბერს სამეურნეო საზოგადოების შენობაში და გავრძელდება ათ დღეს. ამ გამოფენის პროგრამა დაუროგდება კავკასიის ყველა მეურნეთა. გამოფენაზე მიიღებიან ყოველგვარი რძის ნაწარმოები: რძე, კეფირი, კუმისი, ნაღები, ყრბო, მოთალი, სხვა-და-სხვა გვარი ყველი, როგორც ადგილობრივი, ისე ევროპული. ამას გარდა გამოფენილი იქნებიან ყოველგვარი რძისთვის სახმარი იარაღნი, საძოვართა გეგმები და ლიტერატურა რძის შესახებ. ამ გამოფენის დროს წაიკითხავენ სახალხო ლექციებს რძის წარმოების შესახებ. კარგი იქნება, რომ ხალხისათვის გასავებთ ქართულათ წაიკითხონ ეს ლექციები.

პირველ კათაგიდან ქალაქის საბჭომ შეცვალა ხორცის ნიხრი ასე: პირველი ხარისხისა ძროხის ხორცი ეღირება 7 კაპ., სუცი 12 კაპ., ცხვრის ხორცი 8 კაპ.

თბილისის ხელოსანთა თვის, ბ. სეროპიანცის შესახებ საჩივრები, რომ მისი არხევა უკანონო იყო, გუბერნიის საქალაქო საქმეთა გამგეობას, როგორც იუწყებიან ვახუთები, უყურადღებოთ დაუტოვებია.

მამა დიმიტრიმ (აბაშიძემ), რომელიც უნივერსიტეტის კურსის შესრულების შემდეგ კიევის აკა-

დემიაში შევიდა და ბერათ აღიკვეცა, ამ წელს შევინერათ დაასრულა აკადემიის კურსი. კურსის დასრულებასთანავე იგი მღვდელ-მონაზონათ აკურთხეს. ამბობენ რომ არქიმანდრიტ კავკასიის ადგილზე ნიშნენ, მას მისიონერთათო.

იმერეთის ეპარქიაში სამრევლო სკოლების მეთვალყურეთ დამტკიცებულა ქუთ. სემენარიის მასწავლებელი მელიტონ კვლევჯერიძე, რომელიც თავის სურვილისამებრ მღვდლათ უნდა ეკურთხოს („მწყემსი“).

თბილისის საბალოსნო სკოლას მოელის გადაკეთება და მანამ, დროებით, სკოლის ზედამხედველობა ჩააბარეს აგრონომს ს. ნ. ტომოფევს, ბუნების მეცნიერების მასწავლებლათ დაუმტკიცებინა ლ. დ. პარონიანიცი და სხვა საგნებისა - ტურჩინსკი.

ღენერალ-მაიორ დ. ი. მუსხელიძეს, როგორც „ტფილისის ფურცელი“ გეაუწყებს თხოვნა გაუზიარებინა პეტერბურგში, სადაც ჯერ არს, რომ ნება მიუცეს ყოველ დღიური ვახუთის გამოცემისა ქართულ ენაზე-სახელათ „წყარო“.

გურია-სამეგრელოსი ეპარქიის სამღვდლოების კრებაზე ბაასი ყოფილა სანთლის ქარხანის მესახებ და ეკლესიებისათვის წიგნების შექმნაზე („მწყემსი“).

ლენჩულის მარზის სამღვდლოებდა, რომელიც აქამდის გურია-სამეგრელოსი ეპარქიაში რიცხებოდა, ახლა უკვე მიუწერიათ იმერეთის ეპარქიისათვის.

ამ დღებში გამოვიდა ახალი განკარგულება სახალხო განათლების სამინისტროსი შესახებ იმ პართა გამოცდისა, რომლებიც ოჯახში ემზადებიან ემი-

ნაზისათვის, და გიმნაზიაში ესწრებიან მხოლოდ წლიურ გამოცდაზე. თანახმათ მინისტრის განკარგულების ,,ამ პირთ ნება ეძლევათ ყოველ წლივ გამოცდას იქმნენ ერთნაირად გიმნაზიელებთან, ე. ი. გამოცდილ იქმნენ მხოლოდ იმ საგნებში, რასაც სწავლობენ კლასში, რომლის ეგზეამენს იქმნენ. აქამდის კი ვინც რომელიმე კლასში ეგზეამენს იქმნება, იმისგან თხოვლობდნენ ყველა საგნების ცოდნას, რასაც კი მდებალ კლასებში ასწავლიან.

* *

განჯის ვუბერნიაში 1895 წელს იარ ტკინის სამადნეულოში უპოვიათ სულ 305,200 ფუთი რკინის მადანი: აქედან 299,200 ფუთი მარტო ხას-მამელის სამადნეულოში, რომელიც ამ ქმათ ეკუთვნის ქედბექის ქარხანას ძმათა სინენსთა. დანარჩენი 6,000 ფუთი უპოვიათ ევაზი მოსეშვილის სამადნეულოში.

* *

იმერეთის ევაქიალურ გაბრიელის საქალბო სასწავლებელში მოსამზადებელ კლასებში მიიღებენ უმაწილებს პირველ ენკენისთვიდან. თხრენები მეტ-რეკული აღმოწერილობითურთ უნდა წარადგინონ იქმნეს სასწავლებლის საბჭოს სახელზე არა უგვიანეს 2 აგვისტოსა (,,მწყესი“).

* *

რედაკციამ მიიღო შემდეგი ახალი გამოცემანი:

- 1) თავადის ქალი. შრომა და ფუფუნება, მოთხრობა სოფო ურბნოვსკისა, თარგმნილი და გამოცემული ნ. ავლოშვილისაგან, თბილისი, 1896 წ. 327 გვ. ფასი 60 კაპ.
- 2) უკედები სარდლი და რჩეული დღეებში ცახელისა. გამოც. შ. ლალიძისა, ქუთაისი, 1896 წ. გვ. 80; ფასი ორი შაური.
- 3) ცაცინა (ესკიზი) ნ. ქეჩიანისა. ახალ-სენაი, 1896 წ. გვ. 32, ფასი 5 კაპ.
- 4) Кавказская жизнь. Художественно-литературный сборник. Книжка I. გვ 68+4 ნოტებისა. ფასი ერთი მანეთი.

* *

ჩამდენი გულის შემზარავი ამბები ხდება ამ ჩვენ თბილისში ვინ იცის, მაგრამ ყურადღება კი არააღიან არის, თუმიც ფრიად ყურადღების ღირსია ისეთი ამბები, რომელთაგანს ერთს მოგახანებთ ან-ლა. ბეგრი მაკალითები იყო იმისი, რომ დალაქებმა ამა და ამ კაცს კბლის აოღლებს ნაცლით მთელი უბა მოასრო და ამის გამო კაცი გარდაიცვალა და სხვა. ბეგრა იმისთანა დალაქები, რომლებიც არწმუნებენ თავიანთ ,,აკიდებებს“, რომ ჩვენსაგით კარგით და აღიღობთ ვერც ერთი ნასწავლი კბლის ეკი-ბი ვერ ამოიღობთ კბილსო და ამასთანავე ჩვენზე ბეგ-რით მეტ გასამარჯელოს ,,ღებულაბენოა.

ამგვარი და სხვა მომხიბლელი სიტყვებით მო-

ჯადოებული უციც ხალხი მართლად ვარდნა კბალე-ბის მგლოველ დალაქებს საშიშარი მახეში. ესენი აეთამყოფენ დაწვეწენ იატაკზე, რომ უფრო კარავთ მისწინარე მარწუბი, დაბოჯებენ გულზე მარტენვა ფებს, მოუტეკენ სამქედურის მარწუბს და შესანიშნავი ძალო-ღობით დაქანებენ კბილს, რომელიც ამ ჩაიფუნებმა და ან ყბიანთ მოუარებმა. ორივე შემთხვევაში აეთამყოფს ყბა საურათ უსიღებმა, დანარჩენი სალი კბლებიც ფრყევა და ამგვარათ სამუ-დამით სახიზრდება...

ამას წინათ სემენარის პირ-და-პირ ერთ დალაქთან თავის ვასაქრეკით შევედი და კოტა ხანს შემდეგილად რუსის დედაკაცი ეწენით შეპოვიდა. დალაქმა ჩემი თვის ვაქრეკა შევირდს ჩაბაზა და თითონ, როგორც ზვეით მოგახსენეთ იმნარი კოდნა ხელოვნებით პირჯრის ვადწერას შემდეგ შეულა მწუხარე დედაკაცის კბილს ამოგლეჯას: ორ ჯერ ისე უმოწყალოთ დაქანა მარწუბი, რომ დედაკაცი ერთიანთ შეინძრა და მორთო გულის შემზარავი ყვირილი, მაგრამ დალაქი მინც არ ეშვებოდა. ამ სცენის დანახამ გამოიყენა მოთმინებიდან და ფლობარი დალაქი: ,,ამ წუთში გაუშვი ეს ქალი აქედან და კვლავც აღარ გაბედო ასეთი მხეცური საქმე, თორემ იცოდ მაგისტოუს-სასტეკათ დავჯის კანონიმეთქი“. მაგრამ მან კიდევ მე დამოწყო საყვედურა: — მე ვუქრებობდი, შენ იმისთანა მუშტრებს მიშოვი, რომ ორი გროში გამოიჩნებ, როგორც სხეები, თორემ ზაპრემნეინია ს გაკეთებას როგორ მოველოდა შეწარო, მომიყო მან.— ,,ზაკონს“ რა ხელი აქვს ჩემთან, როცა მე ჩემი ხელობათ უნდა ეციტოვაროო— დაუმტა დალაქმა.

გულ-შემოყრული დედაკაცს წყლის სხურება და-უნყო, რომელიც ძლივს განის მოვიდა...

თუთხმეტი დღის უკან დალაქის შეგირდი ენახე შემთხვევით და იმ დედაკაცის ამავეი გამოცოთხე: — იტლით წასაყენი დაგვიხდა, რადან ორი კბილი კიდევ ჩაეჭტრა და ლეღსაც კიდევ ძალიან აეთ არის. თუ რამე ნივთები ქქონდა, სულ წამლებში დაქვიდა, მაგრამ მისი მორჩენისა კი რა გითხროო — მომიტო დალაქის შეგირდმა.

საქმე ის არის, რომ მარტო კბილის ამოგლეჯით არ ისაზღვრება მათი თავ-გასული მავნე მოქმედება. პირ-იქით, ესენი კიდევ უარესს ჩადიან: ,,მკრეკეი“ დალაქები ძალო-და-ძალო ეცნობიან ვინმე-ვინმეებს, რომ მათი ექიმობის ხმა გაუარცლონ ხალხში.

რომ მოვეყეთ ამ გაიძვერა დალაქების უცულო-მართ მოქმედების აღწერას, ძლიერ შორს წავეცივან და ამიტომ აქ შეგჩრდებთ. ხოლო ამას კი ეიტყვი, რომ ასეთი არა მკითხე მკურნალთა ალაქებმა მიუცილებელ საქიროებას შეადგენს. იმედია, ვისგანც ჯერ არის, ყურადღებას მიექცევს ამ საწუხარო გარემოებას და ასეთ საშიშარი განსაცდელისაგან იხსნის გაკვირებულ ხალხს.

მეთაველურე.

ქუეჟუნა წვიმამ მწვანე მინდორი
 ზურმუხტ ცეარებით ოდნავ მონამა
 და რა ისევ მზემ გამოაშუქა
 კვლავ შემოსახა აერდის მონამა*.

გრილმა ნიაემა ფერად მდღელოსა
 ვშხით, სილალით ვადურბინა,
 მთისა მწვერვალსა მოშორდა ნისლი
 და ძირს უფსკრულში მან ჩაიძინა.

ერთა საყვარელს ქალმა ლამაზმა,
 ცრემლებს ქვეშოდან იამ შესცინა.
 გადიშალა და თითქმის შერცხევა,
 თავი დახარა ბილილას წინა.

ახ, ნეტავი შენ მთა-მალალო!
 კვლავ შუბლო-გახსნილი დაცქერი არეს;
 მითხარი, მითხარ ბედო მტარავლო,
 ჩემთვის როდის-ღა გამოიღარებს?

ი. კვლავილი.

საყურადღებო ამბები.

ღიენი-ნოგოროდი 26-სი იენისა. კიდევ ორიო-
 დე სიტყვა არუსეთის ყოველგვარ საქონლის
 გამოფენის შესახებ. როგორც მკითხველმა
 უწყის, ეს გამოფენა ყველა ცნობის მოყვარე კაცი-
 სათვის დიდათ საინტერესო უნდა იყოს, და ამიტომ
 დიდი იმედი ჰქონდათ გამოფენის გამგებებს და ექს-
 პონენტებს, რომ დიდ ხალხს მიიზიდავდნენ; მაგრამ
 როგორც ეტყობა, ასეთი იმედი და მოლოდინი, სა-
 მწუხაროთ, ვერ გაუმართლდათ. ჩანს მართა იმედი
 და საქონლის გამოფენა საქმარისი არ ყოფილა ხალ-
 ხის მისახიდავთ და ცნობის მოყვარეთა დასაკმაყო-
 ფლებლათ; გამოფენაზე მოსულ ხალხს დიდათ აბრ-
 კოლებს სხვა-და-სხვა გვარი წერილობანი ნაკლულევა-
 ნებანი. თუმცა ჩვენ ვამბობთ წერილობანი ნაკლულე-
 ვანებო, მაგრამ ვინც კარგათ დაუკვირდება ყო-
 ეველ აქაურ უწყისობას, თვით დარწმუნდება, რომ
 ეს წერილობანი სრულებით არ არის. როგორც გგო-
 ნია, მკითხველო, წერილობანი ის, რომ შურისა და
 აბაზის ადგილას მანეთები და თუმები დახარჯო

მარჯნიე და მარცხნიე?
 ჩვენ ვამბობთ აქაურ ცხოვე-
 რების სიძვირებზე. აი, აი-
 ლეთ, მაგ, აქაური სახლები
 და სასტუმროები, თითო
 პატარა ოთახს, სადაც ქა-
 ცი სულს ვერ მოითქვამს, 2—3 მანეთ ნაკლებ ვერ
 იშოვი დღე და დამეში; ამას დაუმატეთ ერთი-ათა
 საქმელ-სასმელის ფასები. აქაურ სასტუმროებში წვნი-
 ანი საქმლის თითო კერძი 1 მან. და 2 მან.
 და შემწვარი 1 მან. და 60 კ. ნაკლებ არ შეიძლე-
 ბა, სასმელები: ერთი ბოთლი ვითომ კახური ღვი-
 ნისა 1 მან. და 50 კაბ, და მეტი; ევროპიელ ღვი-
 ნოზე ნულარას იტყვიით და ასე ამგვართ სხვა სასმე-
 ლებიც. აბა წარმოიდგინეთ ასეთი სიძვირე რა ხალხს
 მიიზიდავს და ან რა სარგებლობას მოუტანს გამო-
 ფენას. ვისაც ორი და სამი კვირით უნდა დარჩენა
 ის სამ დღეზე მეტს ვერ მოიცილს აქ, რადგანაც ჯი-
 ბე ნებას არ მისცემს. ამ ოცთა ხნის განმავლობაში
 კი, აბა რის განიშევას და დათვლიერებას მოასწ-
 რებს. მით უფრო, რომ გამოფენის სხვა-და-სხვა გან-
 ყოფილებანი ერთი-ერთმანეთზე მოშორებით არიან

გმართული, ეგრეთ წოდებული „ცენტრალიური ზიკის“ ვარდა. სწორეთ ასეთმა უზომო სიძვირემ ავიტრებინათ უტკივლ მოგზაურებს, როგორც ვახუშტი „Нажегородский Листок“-ი გაუწყებდა, რომ საერთო დაქირავებით საკუთარი ევონები, რომლებშიაც კიდევაც მოგზაურობენ და საცხოვრებლათაც ღამე შიგ აზიან.

სხვათა შორის ერთ სასაცილო ამბავსაც გავაგებინეთ: აქ არის აშენებული კიბეებიანი მალალი კოშკი (ციხეთა-და ეიველის კოშკი); ეს კოშკი აუშენებიათ იმ განზახებით, რომ ეინც ავიღოთ იმის წყარზე, იმას შეეძლო მთელი გამოეფნა ერთა გულმხედვით დაეჩანა; მაგრამ საუბედუროთ, მის აშენებულს, ევონებ, საძირკველი დაეიწყებია, რადგან, როცა ჩამდინიმე კაცი ასულა მაღლა, კინაღამ წაქცევიათ ეს კოშკი; ახლა ამ კოშკს ძირი გამოთხრილი აქვს და ზედაც აწერია: „ამ კოშკზე ასულა სასტრკათ აღკრძალულია“. ყველა მნახველი იციანს და ძანის: მამზ რილასთვის აუშენებიათ თუ კი ასეულა არ შეიძლება.

სხვათა შორის ამ გამოეფნაზე მეტათ საინტერესო სანახავია საუფლისწულო მამულეებისაგან მოტანილი ღვინის დასაყენებელი მანქანები, სარდაფებისა და მარნის ქუჩულები, სხვა-და-სხვა მიადლევი, ვახუშტის ნიმუშები და სხვა-და-სხვა ღვინოები ბოთლებში, სხვათა შორის, ამგვარი ნიმუშები კახეთიდანაც ბევრია. დასასრულ არ შევიცინო, რომ ამ უსაყვედუროთ ჩვენ კახელ მემამულეებს: ნუ თუ არ შეეძლოთ თავიანთი ღვინოების ნიმუშები გამოეფინათ აქ? თუ მენდლების მიღება არა სურდათ, კარგ ფასათ მაინც გაყიდდენ აქ, სადაც კახური ღვინოები ასე ძვირი საშოვარია; კახურის სახელით კი რაღაც სულ სხვას ჰყიდიან.

შეჭრა ო. კანჩაქ.

***

გურია. ვინ არ იცის, რომ თითქმის ნახევარი გურიისა და აგრეთვე სამეგრელოს სახანგ-სათესი მიწები მდებარეობს მდ. რიონის ნაპირებზე. ეს მიწები არის ამ ხალხის მარჩენალი; მაგრამ, საუბედუროთ, ამ ფაშათ ეს უმთავრესი წყარო ცხოვრებისა ხელიდან გვეცლება. ორი წელიწადია, რაც რიონი განუწყვეტელი გადმოდის ნაპირებიდან და ჩვენი სარჩო-საბადებელი, ჩვენი სიმდიდრე: სიმინდი, ერთიანათ ილექება და ისპობა. სულ მცირე ათი-ათასი ქვეყა მიწა და ამ მიწებიდან ყოველ წლიური შემოსავალი არა ნაკლებ ბუთასი ათასი ფუთი სიმინდი რიონის მდებრივ წყალს მოექცა ქვეშ და ვანა-

გურდა. ხალხი სასოწარკვეთილებამ აიტანა. ელოდენ აი, ავერ ჩავარდება წყალი და გვაცლის ხენათესვას, აი ავერაო, მაგრამ ამათ, რიონი უჭროა და უჭრო მდინეარებს. პაწია წყობა საქმავა, რომ წყალმა იტრიადა და მოედოს მთელ ხეობას. დღეს კი ნახევარი გურია მოკლებულია მკვას და რალა მოელოს მომავალში!

საიდან უნდა ევლოდეთ ახლა შევლას? ან შეიძლება კი საიდანმე შევლა? ეჭვი არ არის, რომ შევლა შესაძლებელია, მაგრამ კითხვა იმაში მდგომარეობს, ვისგან უნდა მოელოდეთ ამ შევლას. ყველასათვის ცხადია, რომ ამ საქმეში მოთავეობა იმის ეკუთვნის, ვის საკუთრებასაც უმეტესათ ეს მიწა შეადგენს. ეს წოდება არის თავდა-აზნაურობა; მაგრამ თავდა-აზნაურობას, რასაკვირველია ამ საქმეში დიდი ზღმარება ეჭირება სხვისაგანაც, მარტო ის ევრაფერს ვახდება; აქ საქორაო საერთო მოქმედება, რა არის საქორაო, რომ თავიდან ავიცილოთ ეს უმედურება? გაკეთდეს დამბეზა წი, სადაც საქორაო არის. ამას დაჭირდება სულ ბევრი წლიური შემოსავლის ერთი მეოთხედი. ჩვენ კი ჩვენ ივე დაუვეგრობით დავკარგეთ შარშანდელი შემოსავლის უდადესი ნაწილი და წელს კი თითქმის სულ მთლათ. მაგრამ ეს რა არის? თუ ევრაფერი მოუავგარეთ, თუ ასე უზრუნვავთ შევაცქერდით ერთი-მეორეს, მომავალში კიდევ უჭრო დიდი განადგურება მოგველის.

ამ დღებში თო. მაკუტაძემმა და ჩამდინიმე აზნაურმა ადგილობრაი პოლიციის დაზარაებით შეჭარკის საზოგადოება დაბა ლანჩხუთში და სოფლის მწერალმა მიმართა საზოგადოებას შემდეგი სიტყვებით: „ლუბერნატორს ქალაქს ვაძღვეთ, რომ დაგვემაროს: ჩვენი მუშაობით და ხარჯით რიონის ნაპირზე დამბა გავაკეთებინოს და ამაზე ხელი მოაწერეთა“. საზოგადოებამ ამ ქალაქს ეკვის თვლით შეგნდა, მათში გაისმოდა აშნაირი სიტყვები: „არაეითარ ქალაქს ხელს არ მოეაწერთ, თუ რამე გვეშველება, გვიბრძანონ, ვიმუშავეთ და ფულებსაც გადავიხლით, თუ არა, ვინ იცის, ხელს რაზე მოეაწერინებენ და შემდეგ რისი ვალდებული ვაგებდინაო. ამ დამბას ჩვენ, ყაძახებს“ გავაკეთებინებენ და სხვები კი, რომლებსაც ამ ადგილებში ჩვენზე მეტი წილი აქვთ, ქე დაბრძანდებიან სასწიო“. თუ რამდენათ სამართლიანია საზოგადოების ამგვარი ჩივილი, მკითხველი თითონაც მიხედება, თუმცა-ღა ამ შემთხვევაში არ ეთიქრობ, რომ უმეტესი ხარჯი ამ დამბის გაკეთებაში თავდა-აზნაურობამ არ იტვირთას. არ იქნება ურიგო, რომ ამ ფრიად საქორაო საქმის მოსაწყობათ იმისთანა პირებსაც მიმართონ, რომლებიც ხალხთან დახალხოებულნი არიან და ამასთანავე გაუღენიანიც.

ამგვარ პირებიდან უნდა შედგეს კომისია, რომელშიაც ყველა წოდებიდან უნდა იყოს წარმომადგენელი, თეთი ხალხისაგან არჩეული და არა მეტრიარა. კომისიას უნდა მიენდოს ამ საქმის განხორციელება, ე. ი. დამის გაცემა.

ღანწუთელი.

* *

სოფ. გუბი (ქუთაისის მაზრა. *) აგერ მეორე წელიწადი გადის, რაც აქ დაარსდა „მებაგრეშუმეთა ამხანაგობა“. ხალხის სიხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა, რადგან ამხანაგობის მიზანს შეადგენდა ხალხის დახმარება და არა ფულის მოგება. ამის გამგანი გლეხი სიხარულით იღებდა ჯებიდან უკანასკნელ გროვს და ისე ყიდულობდა პას; იქნება ღმერთმა ქნას და რაღაც ორიოდე პარკი მოგვივა ჩვენ ღრაზე გავყიდოთ ცოტა რიგიან ფასათ, და ჩარჩების ხელიდან გამოვიხსნათ თავიო. ვასულ წელს ამხანაგობამ პარკი ბლომით იყიდა და კიდევაც მოიგო; შეიძინა საქსოვი მაშინები და დღემდის დიდი მუშაობა იყო ამ ფაბრიკაში. ჩვენც სწორეთ ამის დახმარებლი ძლიერ გახარებული ვიყავით. მაგრამ დღეს, როცა პარკი, როგორც იტყვიან, მოზღავედა და ხალხი სიხარულით ფეხზე არ იდგა, იმის მოლოდინში, რომ ცოტა რაიმე ვეგრებოდა, თუთის ფოთლის ფასის გარდა, რაც წრეთულს მეტის-მეტე ძვირი იყო, „მებაგრეშუმეთა ამხანაგობა“ ძლიერ ცუდით მოგვეყარა. ნუ თუ ეს არის საწყალი გაჭირებული ხალხის დახმარება და ასრულებდა იმ მიზნისა, რომელიც ამხანაგობამ დაისახა დაარსების თანვე? აი, რა მდგომარეობაშია დღეს საქმე: აბრეშუმის თესლი, როგორც ეტყობილობთ, სამ ფუთამდე დაურიგებია ამხანაგობას. ახლა წარმოიდგინეთ, ამ სამ ფუთ თესლის პარკის შენახვას რა მომხალება დაჭირდებოდა, თუნდაც ნახევარი უფარგის გამომდგარიყო? ეს ჩვენ ამხანაგობას აზრშიაც არ მოსვლია! იმას ისეც იმ შარშანდელი შესანახავი მოუარდლებით სურდა დაკმაყოფილებულიყო. დღეს, როცა ერთბაშით მიაწყდა პარკი ამხანაგობის პარკთ-საწყობს (ვისაც ამხანაგობიდან ჰქონდა ნაყიდი თესლი, იმას ნება არ ჰქონდა სხვისთვის მიეყიდა პარკი), ამხანაგობამ რაც აღგილი ჰქონდა შესანახავი სულ გარეშე პირებს (ეისაც „პაი“ არ ჰქონდა) პარკით გაამსო და ჩვენ ამხანაგები პარკთ-საწყობის ეზოდან დავეფიჩინა ჩვენი ურ-

მებით. დაგვირდა, ერთ თვეს შემდეგ მოიტანეთო: — კი ბატონო, მაგრამ ჰებულათ რომ გამოვა? შერე რომ მოგეტანო, მიიღებ? — არა, გამოგზიარავეთო და ისე წაიდეთო. — შეი დლოცკოლო ვეთქვა, როდესაც თესლი მოგეყიდეთ და ორი და სამი პარკი თესლის მაგიერ, ან ერთს ან სულ არ წაიღებდით. დღეს კაცი, ქალი, ხარი ერთათ ეხობცებთ მინდორში და პატრონი ჩვენი არავინ არის! ჩისთვის დაგვემართა ეს? მაგრამ, მოგხსენებთ, ვაჭრობამ სხვა საზოგადო მიზნები არ იცის. ორი შაურიც რომ აგველო გირიანქაში, მთავრ მოგებული ვიქნებოდით, ოღონდ კი გავვემართა ხელი. დღეს ამხანაგს გირიანქაში ეძლევა 25 კაპ., გარეშე პირებს კი 20 კაპ.; რასაკირველია, ამხანაგობისათვის უშჯობისა გარეშე პირების პარკი იყიდოს, რაც შეიძლება უფრო ბევრი, ვინც ამხანაგის. ამხანაგებს პარკი სახლში უყრიათ, რომელსაც, რასაკირველია, ამხანაგობა არ მოითხოვს, სანამ ნაყიდი თავის პარკს არ გაჰყიდოს და იმ ფულით ჩვენ არ დაგვკმაყოფილებს. ახლა რომ ფული ისესხოს, სარგებელი ბევრი ერგება და ამისთვის ჩვენც დაეისჯეთ სასტიკით და ამხანაგობაც უვედრებას ვერ გადურჩება. ამას შემდეგ საჭიროა გაეკეთათ თითოეულ სოფლის ყურეში სახარზობი მანქანები და სანამ მყიდველები ღირებულ ფასს ნაღდათ არ მოგვეცემენ, ისე პარკს არავის დაუთმობთ. ეს ყველა იმის ბუილია, რომ ბ. ნ. წ — ლს მომხმარე ამხანაგი არავინ ჰყავს. ერთა კაცი, ნათქვამია ჭამაშიაც ცოდევა არისო; რაც უნდა ენერგიულათ იზრობოს — ეგრას გახდება, თორემ ბ. ნ. წ — ლს ენერგიული შრომა არ დაუკლია.

ამხანაგთაგანი.

* *

სოფ. ელსოტიდან (კაცაიის მაზრა) გეტყობინებენ: ამ სოფელში აგერ ერთ თვეზე მეტია, რაც საქონლის ჭირი მიქნევარებს. მთავრობის განკარგულებით, აქ ბეითალები არიან დანიშნული. ბეითალებითსავე გაშიჯულ საქონელს კომისია აფასებს; თუ ცოტა აეთმყოფობა შეეცუო საქონელს, მაშინვე ხოცვენ მას და კომისიისაგან დადგენილ ფასს აძლევენ პატრონს. ამ ზომით იმედი აქვთ, რომ სხვა სოფელში მაინც აღარ გადვიდეს საქონლის ჭირი.

სოფ. ხუმელაგაშიაც რაღაც ჭირი (ხოცი) გახდა, რომელიც მუსრს აღენს კამეჩემს.

* *

*) ჩვენ საჭიროთ დავინახეთ საქმის გამოსარკვევათ ამის დაბეჭდვა.

ფლოში პეტრე-პავლობის დღეს გულის შემზარავი საკადობა მოხდა. აქაური გლეხი ალექსი ჯახტანიძე ეწინაშე თუთის ხიდან ჩამოვარდა და მუცლით მარგილზე აეგო. მის ყვრილზე მეზობელ ეწინაშედან მოციინდა ხალხი, ამოაძრეს მარგილიდან, მაგრამ საწყალს განთავისუფლების უმალ ნაწლებები სულ მთლათ კარში გამოუვიდა; დააწინეს მაშინვე ფარდაზე, რომელიც იქვე ჰქონიოთ თუთის დაბერტის დროს ქვეშ-გამშლელათ და მიიყვანეს შინ, სადაც საბრალო კაცმა სამი საათი-ღა იტოცხლა და საშინელ მწუხარებაში დალია სული; თუმცა ექიმი მოაშველეს, მაგრამ ეტრას გახდა.

რეზი სულ ერთიანთ განადგურა და ახლა პურსაც მიჰყო ხელი. ყანას რომ შეხედო განიდან შეფერილი გეჩენებთ, მაგრამ რაკი შიგ შეხვალთ ერთ ლეროს ვერ ნახათ მარკელიანს. რა ქნას საწყალმა გლეხმა კაცმა, როდესაც მთელი წლის ნაშრომ-ნაამაჯდარი ხელიდან ეცლება. აქაური ბოქალუი ბ-ნი ნაცვალოვი დაგვირდა თავის წამალის, დიდი მადლობის ღირსი იქნება ბ-ნი ნაცვალოვი, თუ დაპირებულ ღირზე მოგვაშველებდეს, რომ იმ ყანებს მაინც ეშველოს რამე, რომლებიც ჯერ თავებისგან ხელუხლებელთა, თორემ თქვენი მტერი, ჩვენ შიმშილით სული ამოგვხდეს!

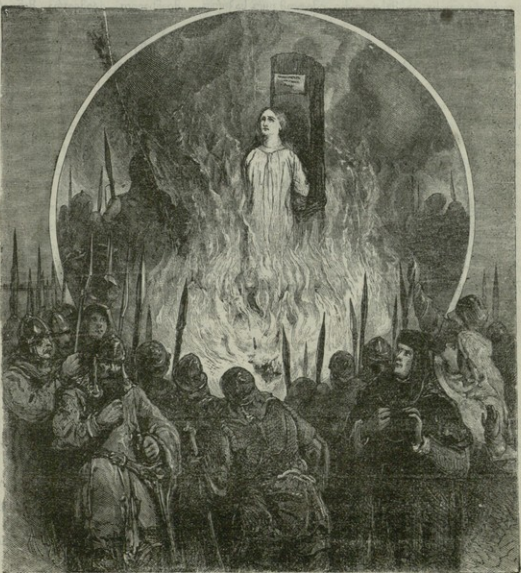
აქეთ ძალიან არის გამრავლებული მინდვრის თავი, რამაც დიდი ზარალი მოგვცა აქაურებს: ქე

სტუმარი.

უან დარკი.

(დას. სრული *)

თ-თქმის მთელი წელიწადი იყო უან დარკი დატყვევებული, და ამ ხნის განმავლობაში იმხინი დამცირება და შეწუხება აიტანა, რომ სხვა მის ადვილს ჰკუთხდნენ შეცდებოდა. მძიმე ჯაჭვით ხელ ფეხ შეკრულ ქალს დღე და ღამე თუეს ადგა ზუთი მცელო, რომელნიც მოულოდნელად ეტყეოდნენ მას და რამდენჯერმე უნდოდნოდა მისი გაუპატოვებოდა. ამ განსაცუელისგან ერთხელ გადაარჩინა თვით გრაფმა ეარეიკმა, რომელიც გაიგონა ქალის კვილი; მაგრამ გრაფის საქციელი, რასაკვირველია, მხოლოდ მითი აიხსნება, რომ მას სულ სხვა გეარათ უნდოდა განას დასჯა. ინგლისელებს ძვირათ უღირდათ, რომ და ყოველგვარ ღონისძიებას ხმარობდნენ,

უან დარკის ცეცხლით დასჯა.

რომ იგი როგორმე თავისით არ მომკვდარიყო. ამიტომ ერთხელ, როდესაც ის აეთ გახდა, მაშინვე ექიმები გამოუჯაზენეს და მოარჩინეს. მთელი ოთხი თვე გაქაიურდა ყანასასამართ-

*) ის „ქეზლი“ № 28.

ლებდა. ყოველ დღე ექვსი საათის განმავლობაში მას აძლევდნენ ათას-გვარ კითხვებს; იმაზე თუ როგორ პასუხს მისცემდა ჟანა თითოეულ კითხვებზე დამოკლებული იყო, ფორმალურათ მაინც, მისი მტერი. მაგრამ ყოველ კონკრეტულ კითხვებზე ჟანა მბრტყე და გონიერ პასუხს იძლეოდა. მას უმტყკებდნენ: ის ჩვენებები, რომელსაც შენა ხედავდი ღვთისგან კი არა ეშმაკისაგან იყვენ, და უარი თქვიო. ჟანა ამტყკებდა ამის წინააღმდეგს და თავის აზრზე მაგრა იღებდა. ჟანას სიტყვით, იგი ღვთისგან იყო მოვლინებული, და სახელიც ამითი მოიპოვა ხალხში. მისი მსაჯულებები კი თხოვლობდნენ მისგან შენაწინებს და უარს ყოვანს. თუ ჟანა უარს იტყვოდა, მაშინ, რასაკერეცლია, მას მაინც დასჯიდნენ, რადგან ამ უარს მისი მტრები საბუთათ გამოიყენებდნენ, ჩვენი ბრალდება თვით ბრალდებულმა სამართლიანათ იტყოფო. უპირველეს ყოვლისა კი მისი უარი იმიტომ იყო საჭირო, რომ ხალხში მოესპოთ ჟან დარკის გავლენა და მატყურათ გამოიყენანთ. ჟანას ვიღამაც უარსა, შენი საქმე ბაზელის კრებაში გამოიტანეო, ან პაპს მიმართეო, მაგრამ ჟანა იმდენათ გამოუცდელი იყო, რომ არ იცოდა არც ფორმა ამ გვარი აპელაციისა და არც მისი მნიშვნელობა ესმოდა. ეპისკოპოსმა კოშონმა ყოველ გვარი ხეჩხი იხპარა, რომ ეს არ მომხდარიყო და კიდევ გაიყვანა თავისი სურვილი. მაგრამ ყოველი ცდა ამაო გამოდგა და ჟანა თავის სიტყვას იმეორებდა. ბოლოს ამ გვართ წამებულ ქალს დაპირდნენ, რომ თუ უარს იტყვი, სასჯელათ მხოლოთ მოწასტრში წასვლას გადაიწყვიტეო, სადაც შენ კარგათ მოგეპყრობიანო. იგი თითქო დათანხმდა და იწყო ლაპარაკი ღმერთზე, ამბობდა, რომ პაპს სრულიათ ეგმობიდი, მრწამსს ეკლესიის უცოდველობაო, მაგრამ ჩემი საქმის მსაჯულათ კი მხოლოთ ღმერთი მიმანიაო. მისგან კი თხოვლობდნენ, რომ ყოველი თვისი სიტყვა და საქმე უარ იყო.

გამოძიების დროს ცდლობდნენ როგორმე თავებზე დადებნათ საცოდავი ქალისთვის და ერთსა და იმავე დროს რამდენიმე პირი აძლევდა სხვადასხვა კითხვას. ამ გზით რომ ეერაფერი წამოაცდენინეს, მაშინ სხვა ხერხს მიმართეს: ცხენში მასთან ერთათ ჩაადგეს ვიღაც ლოპატევი, რომელიც დარიგებული იყო, რომ უნდა წამოეთქმეინებინა რამე ჟანასთვის. როდესაც ეს დარიგებული პატიმარი ელაპარაკებოდა ჟანას, იმ დროს სხვები გარედან უფრო უგებდნენ კედელში განგებ გაკეთებულ ხერხელის საშუალებით: იქნება როგორმე გამოტყდესო.

24 მაისს 1431 წ. ჟან დარკი მოიყვანეს რუანის სააბატოს ეზოში და წაუკითხეს მსაჯულთა გადაწყვეტილება, რომლის ძალით იგი იმავე დღესვე

უნდა ცეცხლზე დაეწვათ, თუ უარს არ იტყოდა. მან მოისმინა ქადაგება, რომელშიაც სხვათა შორის წამებები იყო: სრატყვილი და ცოდა კარლოს ვალსასთანის, რომ იგი აჰყა მწველებელ ჟანასო. უპირატელობა შემდეგი სიტყვებთ გააწყვეტინა ქადაგება: „ლოპატევი ჩემზე, ნუ შეეხებთ კარლოს, რომელიც ნამდვილი და უკეთილშობილესი ქრისტიანია“.

განაჩენი იმავე დღესვე უნდა მოეყვანათ აღსრულებადში. ჯალათი ეტლით ელოდა ჟანას, რომელსაც იგი უნდა წაეყვანა დასაწვავით. ჟანა შეკრთა და წარმოთქვა: თუ სულითმა მამებმა გადაწყვიტეს, რომ ჩემ ჩვენებებზე ლაპარაკი და მათი ჩრწმენა ცუდია, მე აღარას ვიტყვი.

მაშინ მას წაუკითხეს უარყოფის ფორმულა, რომელიც მან ღმირით და კუთიდან შემცდარი და მიანსავით გაიმეორა. მან არ იცოდა წერა და მხოლოთ ჯგავი უნდა დაესვა. ინგლისის მეფის მდივანს მისი ხელი თავის ხელში ეჭირა და ისე დაასმევინა გვარი. ბოლწმა კოშონმა, რომლის წყალობით მოხდა მთელი ეს საქმე, წაიკითხა განაჩენი. ჟანას გადაუწყვიტეს საუკუნოთ მოწასტრში დაპატიმრება, სადაც მას ექნებოდა მხოლოთ „პური ეგებისა და წყალი მწუხარებისა, რათა შეინანოს ცოდა თვისი და არღა შთაფარდეს კვალათ“.

ინგლისელები, რომელნიც იქ დაესწრნენ, მეტოთ აღელდნენ, კოშონს ოპობრობა დაბარდეს და ამბობდნენ, რომ კარალომა ტყუილათ დაწარდა ამოდენი ფულიო, მაგრამ ერთმა მსაჯულთაგანმა შენიშნა: ნუ სწუხარო, ჩვენ მალე დაეიჭერთ მავასო.

ამ გვართ საფრანგეთის სამღვდულოებამ მიაპწია თავისი სასურველს: ჟან დარკი მისივე ჩვენების ძალით დამტირდა ხალხის თვალში და ისიც დამტყკდა რომ ყოველი მისი საქციელი და სიტყვა ეშმაკული იყო. ჟანას გვანა, რომ რადგან იგი დამტყკილი იყო, ეკლესიას, მას გამოიხსნიდნენ ინგლისელების ხელიდან და სამღვდულოებას ჩააბარებდნენ. მაგრამ იმედმა უმტყუნა. როდესაც მან მოთხოვა დიპირებული სიტყვის ასრულება, ე. ი. მისი მოწასტრში მიცემა, კოშონმა დაიბრიალა: წაიყვანეთ, იქ, სადანაპ მოიყვანეთო. ჟანა ჩაადგეს ისევე ცხენში და ჩაატყს ქალის ტანისამოსი, შეაკეცეს თმა და კელე დაადეს ჯაჭვი. მასთან დღე და ღამე სამი ინგლისელი იყო, გარეთ კი კარგს ორნი ყარაულობდნენ. ჟანამ ფიცი მისცა, კაცის ტანისამოსი აღარ ჩაიცვამო, მაგრამ ისეთ გარემოებაში ჩააყენეს იგი, რომ ძალა უნებურათ ფიცი უნდა დაერღვია. ღამე მას მოჰპარეს ქალის ტანსაცმელი და გვერდზე კაცის ტანისამოსი დაუდგეს. ერთი ინგლისელი მივიდა მასთან და მოინ-

დობა გეუპატრიოტება, რადგან მაშინდელი შეზღუდულობით ქალწულობასთან ერთად მას უნდა დაეკრებოდა ჩვეულებრივი, ჯადოსნური ძალა. თავის დასაცავად ჭან დარკი იძულებული იყო ფიცი გაეტეხა და კაცური ტანისამოსი ჩაეცვა. აი, სწორედ ეს მიზეზი გამოიყენეს მისმა მტრებმა: და ხელმოვარეთ დასდეს ბრალო.

28 მაისს საპატრიოტო მოციგდენ მსაჯულები და ნახეს რომ ჭანა კაცურათ იყო ჩაცმული. იგი აღუგებელი იყო, რომ იძულებულ ჰყევს თვისი სურვილის და ფიცის წინააღმდეგ მოქცეულიყო. როდესაც მსაჯულებმა ჰკითხეს, რათ დაუბრუნდი იმ ცოდვას, რომელიც შენ უარი ჰკაეიო, ჭანამ უპასუხა: მე იმიტომ ჩაეციე კაცს ტანისამოსი, რომ რადგან კაცები მეზეინ გარს, ეს უფრო შესაფერი იყოფო. ამხსენით ბორკილები, მომეცი თუეთესი საპატრიოტო, როგორც დამპირდით, და მეც ისე მოვიტყეო, როგორც ეკლესია მიბძანებსო. როდესაც ჰკითხეს, კიდევ მოგველინენ ჩვენებები, რომელნიც შენ უარი ჰკაეიო, მან უპასუხა წმინდანები კიდევ გამოგეცხადენ და მისაყიდურეს, რომ სიცოცხლის გულისათვის ჩემი თავი მევე გავწირეო. როდესაც მას მოაგონეს, რომ უმაღლესი სამღვდელთობის წინაშე შენ უარი თქვი შენ ჩვენებებზეო, ჭან დარკმა უპასუხა: ვეშმარობების წინააღმდეგ მხოლოდ ცეცხლის შიშმა მათქმევინა, მაგრამ ახლა კი ეაცხადებ, რომ სიკვდილი მიჩვენია ამ საპატრიოტო ტანჯვასო. და უარს არაფერზე არ ეამბობო. თუ გინდათ ქალის კაბას ისევ ჩაეცემ, სხვა კი არა შემეძლიარაო.

— ახლა კი მაგის საქმე ვათავდა! — მხიარულათ შენიშნა ეპისკოპოსმა კოშონმა და გამოვიდა საპატრიოტადან.

მეორე დღეს არქიეპისკოპოსის ეზოში კვლავ შეიკრბა სასულიერო კრება. კოშონმა გადასცა მსაჯულთ თავისი საუბარი ჭანსთან. ყველა იმ აზრისა იყო, რომ ჭანა კუდიანია, შეპატრიოტლია ავი სულით და თითქმის ერთხმით გადაწყვიტეს, გადაეცეს ეს საერო მთავრობას დასასჯელათ, „რათა იგი ღმობიერათ მოეკურასო“. ხოლო ეს „ღმობიერება“ იმაში გამოიხატებოდა, რომ თავის მოკვდის მაგერი საკონტრე უნდა დაეწეათ. ჭანა იმ დღეს სამსჯავროში აღარც კი მოუყვანიათ და ეს განაჩენი უფისოთ დააღვინეს. ეშინოდათ, რომ მოიციენათ, თი თუ გამოაცხადოს, რომ მისი წინანდელი უარყოფა თვის სიწმინდებზე ნაძალადევი იყო და ხალხმა ისევ ირწუნოსო.

30 მაისს დილით კოშონის ბძანებით მოვიდა საპატრიოტოში ბერი ლავენიუ და გამოუცხადა განაჩენი, რომელიც, მას სიკვდილთ სჯიდა როგორც

კუდიანს და ეშმაკულს. ამის გავონებაზე ჭანამ ქვეითნი დაიწყო. ლავენიუმ მიაღებია წმ. საიდუმლო. შემდეგ მოვიდა ეპისკოპოსი კოშონი, რომელსაც ჭანამ უთხრა: „თქვენი ბრალოა, ეპისკოპოსო, რომ მე ეკვდები“. ჭანას ჩააცვეს ქალის ტანისამოსი, დალის ცხრა საათზე ჩასვეს ეტლში და წაიყვანეს რუანის მოედანზე. იქ დამზადებული იყო სამი ესტრადა მსაჯულებისათვის, პოლიციისთვის და თითოე მათგანსათვის და შორის ახლო საკირე. ნიკოლ მიდიმ თქვა ქადაგება, რომელიც ასე თავებოდა: ჭანა, წაგედ მშვიდობით, რამეთუ ეკლესიას აწ აღარ ძალუქს შენი დაფარვა“. ჭანამ გულმოადგინეთ მოისმინა ქადაგება, სასობით ილოცა და მიუტევა თვის მტრებს. კოშონმა წაიციხა სასიციდნო განჩინება: „უეტუო რომელიც წერი, ანუ ასო ეკლესიას ავთ შეიქმნა, მაშინ მთელი ეკლესიაც ავათიყოფია. ვითარცა ავათმყოფი წერი ჭან დარკი განწყვილო იქმნა ეკლესიის წიალიდან და გარდაეცა მართლ-მსაჯულებას“.

ჭანას თავზე დახურეს ქული, რომელსაც ზედ ეწერა: „მწვალებელი, შთაფარდნილი ცოდვას შინა, უარყოველი, ჯადოსანი“, იგი მიაკრეს ბოძზე, რომლის ქვეშაც დაწყობილი იყო შემა. მან მოითხოვა ჯვარი. ერთმა გულკეთილმა ინგლისელმა ორი ნაწოტი შეჭრა ჯვართ და მიწაფა. ჭანა ეთხენია ჯვარს და გულზე შეინახა. როდესაც ავირა ალი, ჭანამ წამობაძა: „ჰოი, რუანო, რუანო მწუნარე ვარ, რომ შენ დიდი განსაცდელი მოგელის ჩემი მოკვლისათვის“. შემდეგ მოითხოვა წყალი. ჭანამ ერთხელ კიდევ ლაღა ჰყო: „ხმა ჩემი იყო ხმა ღვთისა, ხმას ჩემსა მე არა ოღეს არ შეუტდენივარ! ამას შემდეგ თავი გეერღებ ვადხარა, უკანასკნელათ წამობაძა: „ჰოი, იესო!“ და განუტევა სულო.

ცეცხლი ჩაქრა, ჭანას ფერფლი სენას მდინარეში ჩაყარეს. აღსრულდა ქვეყნიური მართლ-მსაჯულება; მაგრამ ბერი ტირიდა, და ზოგნი მსაჯულთაგანაც კი გამოტყდენ შემდეგში, რომ მათ წმინდანი დაწვეს. ხალხს არა ჯეროდა ჭანას სიკვდილი და ხმა დადიოდა, რომ ალიდან თეთრი ტრედი ავირინდო. ჭანას სიკვდილით დასჯამ ვერ შევარყია ხალხის პატრიისკემა და შემდეგში მთელი განსამართლები უკარონოთ იცნეს და საფარავთის მფრის ბძანებით განაჩენი საჯაროთ დახეს. მთელ ამ ეთიზოდში, გარდა ფაქტიური, ისტორიული ინტერესისა, მეტათ საყურადღებოა, არა ჩვეულებრივი მხარე ჭან დარკს მოელონებისა. უბრალო გაუნათლებელი გლეხის ქალი, რომელსაც სხვა ძალა არა გააჩნია, გარდა საკუთარი რწმენისა, რომ იგი ღვთის ნებას ასრულებს, მონაწილეობას იღებს ისეთს საქმეში, რომელიც მისთვის სრულიათ მიუწოდებელია. რამდენ

ნი დაბრკოლება დახედა ქანას ვიდრე მიღწევდა თავის სურვილს, ვიდრე აასრულებდა იმ საოცარ მიზნას, რომელიც სხვას ყველას მხოლოდ უაზრო ოცნებათ ეჩვენებოდა. უბრალო ქალი იმდენ ძლიერ ზრებას უაღლოდა თვის სუსტ არსებაში, რომ ერთეულ ხალხს პოლიტიკურ სხივებში, იღებს მონაწილეობას ომში, აპარტებებს მეტრს, გვირგვინს ადგამს კანონიერ მეფეს და შემდეგ კედება იმავე წრფელი რწმენით, რა რწმენასაც გულში მთელი სიცოცხლე ატარებდა, რომ იგი იყო ღმრთისაგან გამოგზავნილი, რომ მას ესაუბრებოდნენ რაღაც საიდუმლო ხმები.

ზოგიერთი მკვლევარნი, (მაგ. ირელანდი), რომელნიც პსიხიატრის თვლით იკვლევენ ქანას ისტორიას და მის ექრძო პიროვნებას, იმ აზრს ადვიან, რომ იგი არ იყო ნორმალური პსიხიური ორგანიზაციის ქალი. ქანას ჩვენებები, ხმები, რომელიც მას ესმოდა, მისი რწმენა, რომ იგი ღმრთისაგან არის მოწოდებული, ყოველივე ამის ანალიზი გეიმტკიცებს, რომ ქანა სულიერათ არ იყო საღი. პსიხიატრიული ანალიზი ქანას ჩვენებებისა იმ დასკვნაზე გვაყენებს, რომ იგი ავთომყოფი იყო სმენის და ხედვის ჰალიუცინაციით. ჰალიუცინაცია პსიხიატრიაში საქმათ ცნობილი და გამოჩვეული ავთომყოფობაა. ეს ავთომყოფობა იმაში მდგომარეობს, რომ ნერვის სისტემის მოშლის მიზეზით, ავთომყოფი ხშირათ ტყუილ შთაბეჭდილებას მიიღებს ხოლომე ნამდვილის მაგიერ და ამიტომ მისი წარმოდგენა საგანზე ანუ მოვლენაზე კეწმარტივ არ არის. მაგ., ადამიანი ხედდეს რაიმე ფიგურას, ან ესმის ხმა, რომელიც ნამდვილათ არ არსებობს, ან ესმის სრულიათ სხვა ხმაურად და მას კი ადამიანის ტკონია. ქან და რაკს ხმები უშეტეს ნაწილათ ზარის რკის დროს ესმოდა. მის წარმოდგენაში ზარის წყარაწყური სიტყვებთ იქცოდნენ და ამ სიტყვებიდან მას გამოჰყავდა მთელი აზრი თავის მოწოდებაზე. გარდა ამისა მოჩვენებები ისეთ ასაკში ემართებოდა ქან და რაკს, როდესაც საზოგადოთ ქალი-შვილის ორგანიზმი ფიზიოლოგიური მიზეზების გამო აგზნებულია და შთაბეჭდილებას ადვილათ ითვისებს.

ამ გვარი პსიხიპატოლოგიური მოვლენისთვის, როგორიც არის ჰალიუცინაცია უსათუთ საქირია ნიადაგი. ჰალიუცინაციები უშეტეს ნაწილათ ემართება იმ პირს, რომელიც შეგყრბილია რაიმე ძლიერი სურვილით, როდესაც ერთი აზრი, მისი მთელი ყურადღება შეჩერებულია მისათ ერთ წერტილზე. რასაკვირველია, თუ ამ პირის პსიხიური ორგანიზაცია ხელს უწყობს ჰალიუცინაციის გამოწვევას, მაშინ მისი სურვილი, მისი ფიქრი რეალურ ფორმებს იღებენ მის წარმოდგენაში და ავთომყოფს ესმის ის,

ან ხედდეს მას, რასაც რაიმე კავშირი აქვს მისი გატაცების საგანთან. არის იმისთანა მაკალითები, რომ ცალმხრივ ყურადღების კონცენტრაციას გამოუწვევია ნამდვილი ფიზიოლოგიური ცვლილებანი. ერთი სექტის მიმდევრები ისეთი ძალით, ისეთი გატაცებით ფიქრობდნენ იგია ქრისტეს წვალებებზე, რომ ამ ესქატრის მდგომარეობაში მათ თურმე სხეულის ის ადვილები, სადაც ქრისტეს ლურსმები ჰქონდა, დაუწითლდებოდა ხოლომე. არის ბევრი სხვა მაკალითი ზემოთ მოყვანილი აზრის დასამტკიცებელი, რომ ცალმხრივი გატაცება, ძლიერი სურვილი ჰდადეს არა თუ ჰალიუცინაციებს, არამედ იწვევს ნამდვილ ფიზიოლოგიურ ცვლილებებს.

რაც შეეხება ქანას ჩვენებებს, თუ ამ საზოგადო შეხედულებით ვინებმოდენავლებთ, ჩვენ შეგვიძლია დავეთანხმოთ იმ მკვლევართ, რომელიც ამ გვარზე მიზეზებით ხსნიან მათ.

ჩვენ ვიცით, რა საშინლათ იყო შეწუხებული მთელი ხალხი, რა გატაცებით და თვებანწიროლებით სურდა ქანას თავისი სამშობლოს განათავისუფლება, მისი დახსნა; ვიცით აგრეთვე, რომ იმ დროს, როდესაც ქანა გამოჩნდა, ხალხში გავრცელებული იყო წინასწარმეტყველება, რომ დამარტვის ახლო-მახლო ადგილებიდან გამოჩნდება ქალწული, რომელიც იხსნის საღრანდესისა. ეს რწმენა მოღებული იყო მთელ ხალხში და ყველა ელოდა საკვირველ ქალს, რომელიც უნდა მხსნელათ მოვლინებოდა ხალხს. ეს ხმა, რასაკვირველია, ქანასაც ესმოდა და მოქმედებდა მასზე. ამიტომ საკვირველი არ არის, თუ ქანა, რომელიც ხედდა ზოგიერთ საფთო ნიშნებს ორ წინასწარმეტყველებასა და თვისი საკუთარი ცხოვრების შორის, სრულიად და რწმუნდა, რომ ის ქალი იგი უნდა ყოფილიყო. ამ წინასწარმეტყველებას ამგვარი შედეგი ჰქონდა: ერთი მხრივ, ქანას არწმუნებდა, რომ იგი იყო ღმრთისაგან რჩეული, მეორე მხრივ, აძლიერებდა მის გავლენას ხალხზე. თვით ხალხი იმ გვარ გზაზე იდგა, რომ ადვილათ შეეძლოა იწმუნებოდა დანიშნულება და მან მართლა იწმუნა იგი. ქანას გავლენის ნიადაგი უკვე მომზადებული ჰქონდა ხალხში და ამასათვის ვასაკერი არ არის, რომ მან მართლა იქონია ეს გავლენა. მსოფლიო ისტორიაში არის სხვა მაკალითებიც, რომ ხალხზე გავლენა ჰქონათ ისეთ პირებს, რომელიცა პსიხიური სიმართელი ყოფილა სატკეო. მაგრამ ამასთანავე შემიხეულია რომ იმ პირებს მხოლოთ მაშინ ჰქონათ რაიმე გავლენა, როცა მათი საკუთარი შეცდომა და გატაცება ეთანხმებოდნენ ხალხის გატაცებას და შეცდომას. სწორეთ ასეთს მაგალითს ვხედავთ ქან და რაკის ისტორიაშიც. *)

*) ეს არის სხვა ტექსტებში გვეხვება, რომ რეიმში ქან და რაკისთვის აუცილთ ძველა. სფრანკეისი პრეზიპენტო ფორი განკუპ ჩავიდა მარციან და სხვა სხო დღესასწაულზე დასასწრაშათ.

ივანე კოტორაშვილის ამბავი

(კარახელის ნამშობი).

(დასასრული *)

VII.

ვინ უჩივლა მეფესთან:
„მეფე, დამიდგე ყურიო,
ივანე, შენი სახეი,
ქაშმეც, არ მაქვს პურიო.
ტანთ არა მაცეია და ფეხთა,
ამან მომიკლა გულიო.
განა ეს სამართალია,
რასა სწერს თქენი რჯულიო?
შენცა გმსახურობს, სოფელსაც,
მე დამწეარ დადაგულიო
გზივარ შინ მშვიერ მწყურვალე
მთელ კვირაობით, თვეობით.
მიშეეღე რამე, ხელმწიფე,
აგრემც იხარებ ძეობით.
ჩათ მინდა შეილის სახელი
თუ არა ეთლებ — ეხრესია:
დედასა შიმშილითა ჰკლავს
მტერს კი თამამთ ებრძვისა.
უბრძანე, შენ დაარცხინე,
უღროათ ნუ ჰკლავს დედასა,
თორემ საქრახათ ვახლებე,
არაინ ეტყვის ქებასა.
ვარ ერთი ტიელ-ოხერი
მაგ ერთის შეილის აპარა,
ეგეც არ მივლებს მოხუცს ყურს,
ხომ სული ამომეპარა.“
განა ისე რამ უჭირდა,
მაგრამ ფლიდობდა ბებერა,
შეილის შინ ყოფნა უნდოდა,
არ გაელალა მას მტერი,
ივანე არვის მოეკლა,
არვის მოეჭრა მარჯვენა,
ამიტომ ასე ბეჩავათ
თავი ერეკლეს აწენა.
დიდათ დაფიქრდა ერეკლე
ივანეს დედის მოთქმითა
და საქმის გარემოებაც
მალე მიიტყო მოწმითა.
ბებერს კი უთხრა: დედილო,
რა სასჯელს უწერ შეილსაო?
თუნდ თვალებს დავიხრი, თუნდ ერთსაც
ალარ შევარჩენ კბილსაო,

რალა შენ აგრე გეპყრობა,
და ღღეს გიწარებს ტბილსაო?!
— არა, მე მოგვცე და შეილს კი
ვერ ენახე თვალზე დათხრისა,
ის კი მინდოდა, რომ ტანზე
არ შევარჩენდი მახელსა.
როცა იარაღს ჩამოაყრი
რილათი ირბენს გარეთა.
მგონია ქალაქში არის,
გთხოვ ახლავ დინარეთა.
მეფეც დათანხმდა და ბებერს
მყის გაუჩინა ულუფა.
თანაც აჩუქა ფულითა
საცემ მოზღდილი ყულუფა.
„წადიო“ მეფემ უბძანა:
„ახლა ჩვენ ციცი იმისა,
ჩვენ აეასრულებთ შენს თხოვნას
როს ჟამი მოვა დილისა.
და მართლაც მეფემ დილითა
მოაკვირნა ივანე;
მეფე გამწარალი დაუხედა
წინაწდლებს აღარ მიღიპრე.
„ბიჭო, შენ, კოტორაშვილო,
დაუწყე მეფემ წყრომითა,
„დედა რომ ვაზდის თვის შეილსა
ვაებობ, წვით და შრომითა;
განა იმითომ შეილმა კი
არ დაუფხასოს ამავი?
ხელი არ აკლდეს და თვალე
ჰქონდეს სახნავი ალაგე,
დედას კი სიმშვილით ჰკლავდეს,
ეს ცხადია, თუ არაკი?!
აქამდის მოწყალე გყავდი
და მაწყენინებ ახლა კი.
ღღეს დედაშენი აქ იყო,
იბასრებოდა ცრემლითა
და მთხოვა იარაღები
შემოგხსნა ჩემის ხელითა,
რომ ეგებ ყური მიუგლო
და არ აწუხო ბებერი.
არა თხოულობს თავთუქსა,
არ აკლდეს პურათ მას ქერია!
— როდის დავაკლ, ბატონო,
განა ეგრეც ვარ ღატაკი?
პურიც შინა აქვს, წყალიცა,
საგებ-სახურათ ფარდაგი.
იმას სხვა დარდი აწუხებს,
მეც კი მაწუხებს ათასი.
განა ბაღლი ვარ, კაცი ვარ,
თავი ჩაუღვა კალთაში.“

შენც სამსახურსა თხოულობ,
ქვეყანა უფროც მეტათა.
ლეკებისათვის გამზადარან
ჩვენები მოსახვეტათა.

მაგრამ ჩემ ძმებსა ურჯულოს
ვერ მიეცემ დასაკენეტათა.

„სრულათ აჰარეთ აბჯარი,
დანაც თუ უძე ჯიბეში.
მეც რომ სამსახურს მაყვედრებს,
თითქოს მეტია ბიჭებში
და ფეხსა ჰყუღებს უბირი
ერეკლეს დანაბიჯებში!“

— „კოტორაშვილი აბჯართა
სხვას კი მისცემდა აჩრისა,
შენ კი მეფე ხარ, ნება გავქვს,
მოკრაც უბრძანო თავისა,
მზათა ეარ... მაინც სიკედლზე
ნაკლები აღარც ეს არი,
სულ კი უბრალოთ დამადე,
დღეს სამარცხეინო ბეგარი.
რატომ მალევე არ მოეცედი,
თავს არ დამეცა მედგარი...“

ერეკლე ცდიდა ივანეს,
იძან ეს როდი შეიტყო,
წაივინა უიაზლო,
პირზე ნაღველი დაიყო.
სწრაფათ გაეფარდა კარშია
თავ-ბრუ ესხმის და რეტია,
უიაზლო ეაჭკაკი
დაიცუნე რით-ღა მეტია?
სიმწარისაგან ივანეს
თითები დაუკენეტია,
მაგრამ საგმობლათ ხელმოწიფე
მაინც ვერ გაუმეტია.

მიზბის, არ იცის საითა,
როგორც გიგი და ცეტია.
ერეკლემ კაცი აფრინა,
აბჯრისთვის იხმობს შინაო:
უნდა სხვა ხმალიც აჩუქოს,
ის ხეარასული რკინაო.
მაგრამ ივანემ ბოკონზე,
ტყის პირ პირ შეირბინაო.
წაივინა, იალნის ძირზე,
ტყე-ტყე მგელით დიოდა,
გაბენტრებული ჯაფრისგან,
წყლული ჰკლავს, გული ტკიოდა.

„რალა ექნა, რა მეშველება?“
დადის, სულ ამას ჩიოდა
და ბალოისაგით ცრემლებით
თველებზე ჩამოდიოდა.

წამოწვა ერთი ხის ძირას,
დაბლა იორი ზეიოდა,
იმ დღეს სულ უნაწილოა,
პუროც აღარა შირიდა...
V III

აგერა ხედავს პირ და-პირ,
სერ-სერ მოდიან ლეკები,
ბელადს მოსდევენ უქანა,
როგორცა ძალღსა ლეკები.
იმ სერსა იქითა და აქეთ

უღვა დიდი ბეჭები.
უცხათ ცამ ფერი იცვალო,
დაღვა ღრუბლები გორათა,
აქოთდა, ასტყდა, აყვირდა
წარღვნასა ჰგებდა სწორათა.
ისეთი ღელგმა მოვიდა,
რომ დაამსხვრია მთა-ბარი,
ცა თუ ზღვით იქცა იტყოდი
და დღეს გაელო ზღვის კარი.
მუშტის სწორს სეტყვას ისროდა,
ხეებს ჰკაფაფდა ტრატებსა,
ცა მწყვრალი ყინულისასა,
მიწას ესროდა ზოდებსა.

დასქდა ღვარები, აყუფდნენ,
მკაცრი ასტყვნეს ყაყანი,
მთელს სამყაროსა გლოიესა
შევი ეხურვის საბანი.
სისხლით გაბასრულ ლეშს ჰგებან
ხეები ღვარით ნაბანი.

იქ გაღმა, სერზე, ტყეშია,
ჯერაც დგას ძველი საყდარი.
ერთი კარი აქვს მარტოცა,
სხვად შესავალი არ არი.
ლეკებმა საყდარს მიმართეს,
ღამა არ სწავლით მინდვრათა,
ღამე იქ უნდა ათიონ,
ლეკებს ესა აქეთ ფიქრათა.
კოტორაშვილს კი დარდი ჰკლავს,
იკონებს თავის ფრანგულსა.
და კბილის ღრქენით, მწყვრომარე,
მწარეთ იმვილავს თან გულსა.
„არა უშავსო“, — წამოღდა,
მოდებნა სიპი თხელთა,
იმიტ გამოკრა კომბალი,
კარგა მოზდილი სქელია.
და ამ ჯოხითა ორმოც ლეკს
დღე დააყენა ცხელია.
ბინდის ღროს კარზე მიუხდა

და დაუყვარა მედგრათა:
 გამოდით, ეინ ხართ საყდარში
 სულ გამოლაგდით ვარეთა.
 გეყოფათ ტკბილი ცხოვრება
 ახლა დღე გაიწვართა!
 თავი გამოყო ჯერ ერთმა,
 იგანეც არის მარჯვეთა.
 უცხუნა თავში კომბალი
 და დაწეინა მკედარია,
 ასწავლა ხმალი და დადგა
 სალის კლდის მინავერია.
 ჩამდენმაც თავი გამოჰყო,
 სუველა ქეშას ვარია,
 როგორც არწივმა წერონი,
 მტერი ერთ-ერთში არია.
 ჩამდენიც მოკლა, იმდენი
 ლეში ჭალაში ჩარია.
 ასეა, უიარალომ
 დობლათ ურჯულოთ დარია,
 ასეა, ვისაც უფალოც
 სწყალობს და მასთან არია.
 ბეჭი ეიუბენ და შენცა
 ამაგალითით გეძარია.
 ასეა იარაღები,
 იმ დოლით კარგი დარია.
 აქილა ჯორას, დაბარგა,
 წინ თვით გაუძღვა ხარია
 და მეფის კარზე მივიდა,
 დინჯათ ეზოში მდგარია.
 იახის: „მეფეც, აბჯარი
 წილე, მოიხმარია,
 მაინც ხომ გიჭირს, მიილე,
 მე ხომ არ შამიწყნარია.“
 ღმერთმა აცხანოს იგანე,
 ხომ აღარ არი, მკედარია.

Edwin Phillips

გეგმავთ წიგნით
Up in Books.

ნ ა ვ ე თ - ს ა დ გ უ რ ი .

ვაჭა ფშავკლა.

ს ა ა რ ა კ ა ს ა რ კ ე

(ქუსურა ზღაპარი)

(ააგვანი).

ქს ამავეი ზღაპარივით იწყება. იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ბატონი-შვილის ასული, რომელიც დანარჩენ საარაკო ქალი-შვილებსაგან მხოლოდ თავის მახინჯობით განიჩიეობდა. თქვენ თითონ წარმოიდგინეთ, მკითხველო, სუბრატი ქალიშვილისა, რომელსაც ჰქონდა ყალი ჯაგანა წვერი, სახიზღარი მგებებში, ბუსებზე თვლები, აქლემივით თავი; ერთი სიტყვით, ქალიშვილი თავის განსაკუთრებული სიმახინჯით ამხინჯებდა სახიზღართ ადამიანის სახეს. რასაცირველია, შე-

წუხებელი გვირგვინოსანი მშობელნი ამ ვარემოებას აბრალებდენ ჯადოს, რომელმაც შურის საგებლათ ასე გაუბედურა მათი ერთთ-ერთი ასული. ამ მწუხარებას ბოლო არ ჰქონდა, თანდათან უფრო მატულობდა, რადგან მათ ძვირფას თვალს-ჩინს სახე ერთი-ორათ უსახიზღებოდა. დღე და დღე მშობლები სულ იმ ფიქრში იყვენ, როგორ აეცილებინათ თვისი დიდებულების შეტერაცხოფა, რომლითაც ბუნება შეგნო სამეფო შთამომავლობას, მაგრამ ყოველივე ცდამ უნაყოფოთ ჩაუარათ. პირის ფარგშობაში დახელოვნებულ ოსტატებს სულ ამათ რჩებოდათ თვინათი მეცადინეობა, რომ ტახტის მემკვიდრის საოცარი სიმახინჯე ცოტათი მაინც შეესწორებიათ. და ვინც კი გაბედულა წასასმელ და დასახულ წამლების; ან აბების ვაზეთში გამოცხადებას, ვითომც მისი საშუალებით შეიძლება კანის

დარბილება, დამუწუკებულ სახის მორჩენა, ფერზე მოყვანა, და სხვა ამგვარი, იმას ლუკმა-ლუკმით კუწავდნენ, რადგანაც ყოველივე ეს საშუალება გულ-უბრაციული ადამიანებისთვის მხოლოდ მახეში ვაძმა იყო. ყოველ ქაონისძიებას ხმარობდნენ, რომ საწყალი, ნორჩი ქალიშვილისთვის არ შეგინდნენ ენებიანი მისი განსაკუთრებული მხინჯობა: ოთახებიდან გააძევეს სარკეები და საზოგადოთ ყველაფერი, რაშიაც კი შეეძლო ქალიშვილს თავისი სახე დაენახა. თავიანთ მიზნის მისახვედრად, სარკეები საქვეყნოთ აღკრძალეს საზმარებლათ სხვა და სხვა ადგილებში კომისიები დააარსეს და დანიშნულ დროზე მათთვის ყველა სარკეები უნდა ჩაებახდნოთ; ვინც კი წინააღმდეგობას გაუწევდა, სასტიკი სასჯელს მიიღებდა. მსაჯულნი სახლის მოულოდნელათ დაცემოდნენ და, რომ სახლის პატრონები ღრმა ძილშიაც ყოფილ-ოყენენ, არც-დარცედნენ და წილებდნენ ყველაფერს, რასაც კი სარკის მზგავს ნახავდნენ; მერე ყველა წართმეულ და ნებით მოცემულ სარკეებს დაუზოგავით ნაკუწ-ნაკუწათ ამსხვრედდნენ. სარკეების მოტანა სხვა ქვეყნიდან სასტიკათ აკრძალული იყო და საბავოს მოხელენი ამ ეპქრობას მკაცრათ თვალ-ყურს ადევნებდნენ. თითონ სიტყვა „სარკე“ დაწყველილი იყო. სიტყვა „სარკე“-ს ყველა წიგნებში, სადაც კი მას ნახავდნენ, მსწრაფლ წაშლიდნენ; ამ მიზნით დაარსებული და საგანგებო ცენზურა, დაუზოგავით ეპქრობოდა ამ სიტყვას. ერთ პოეტს, სამსჯავრო კომისიამ დახურულ სტლიმაზე გადუწყვიტა ერთი წლით სატუსალოში დაწყვედვა, შეზოაკილება და მონანება, რადგანაც მას სხვათა შორის თავის თხზულებებში მოხსენებული ჰქონდა: „მოკრიალებული სარკე ლაქვად ტბისა“. საქმე ოქამდე მივიდა, რომ ძრიელ მოწადინებულმა მთავრობამ აკრძალა საზმარებლათ მთელ სამეფოში სიტყვები: „საკეთის სარკე“. თუმცა დიდებული ოჯახი მიზნის მიხწევის ასე ტყილობდა, თუმცა დაწყველილი სიტყვის ხმარებისა ნებას სრულიათ არ აძლევდა, მაინც მომავალზე ნაღვლობდნენ. მათ ეწინაოდათ ეს სიტყვა ქალიშვილს არ გავეგო, ანუ თავის თავათ არ მოეწადინა საკუთარი სახის დანახვა, რადგანაც კარის დიდებულნი მის წინაშე ნამეტანი ალტაცებით დააპოკობდნენ, იმის შეუდარებელ სილამაზეზე. ერთხელ მეფის ნახვა მოინდომა ერთმა უწინაშე, რომელსაც ხელში ეკირა რაღაც მაგრათ შეხვეული ნივთი; ამ გრძელ წყერთან და დიდ-სათვალებიან კაცს მკითხავს მიამკვანცებლით. ეს უწინაშე მეფის წინაშე წარღვა თუ არა თავის თავი ოსტატათ გააცნო და მოახსენა მეფეს: ბეგრი ეიმუშავე, ბეგერს ვეცადე და გაფაცეთ იმისთანა სარკე, რომელშიაც ვინც ჩახი-

დავს ნახავს საუცხოვო ლამაზ სახეს. ეს სარკე, ამბობდა ოსტატი, აქრობს ყოველ მეჭუქს, დარღველობას, ყოველ სახის უწინა ნაკეთს ლამაზათ გამომატავს, სახეს უფრო ვააფერ-ხორაკებს, მიმკრალთვალბებს გააცოხლებს და ქერა თმას შეწინიერ გომრათ ფრათ აქცევს. ბოლოს ოსტატმა დაუმატა: საჩუკე მხოლოთ მას გამოადება, ვისთვისაც მომზადა, რადგანაც სხვა ამ სარკეში მხოლოთ თავის ნამდილ სახეს ნახავს. ამ ამბავმა, რასაკირველოა, მეფე ძალიან გაახარა, მეტადრე როდესაც ოსტატის სიმართლემი დარწმუნდა. მეფემ ეს სარკე თავის ხელით წითლი ქალიშვილთან, რომელიც თან და თან უმანკო კოკორისთვის შეწინიერ ვარდათ უნდა გადამოლოდყო. მეფე განუხანგრელ სიამოვნებას გრძნობდა, როდესაც სარკეში ფრთხილათ იყურებოდა და თავის ქალს დაუნახა დაბლი მიმუნის შუბლის მაგირათ, ხუჭუქათმის ქვეშ თეთრი და შეწინიერათ მოყვანილი შუბლი, ორი დიდი შავი და ოცნებით ვატაცებული თვალეები, შეწინიერათ გადაქმული წარბები. ერთი სიტყვით, ამ სარკეში იმისთანა ლამაზი და საოცარი სურათი გამოიხატებოდა, რომ ხელმწიფის ქალმა, ალტაცებით ტაში დაქრა და თავისი სქელი ტუჩებით სიხარულით სარკის ცივ მიწას მიეყარდა. ამ გახეშოვებამ მეფე ისე გაახარა, რომ აღარ იცოდა, როგორ დაეჯილოდებოდა თავისი გამაბედნიერებელი; ბერი სახუქრები მისცა, თავის ნახევარ სამეფოს აძლევდა, შესართავათ არ დაუქერდა ქალიშვილსაც. მაგრამ ოსტატმა ამ ჯილოდებზე უარი გამოაცხადა. შემდეგ სასახლეში ბედნიერება დამკვიდრდა. ქალიშვილს საათობით ეკირა საარაკო სარკე, რომლის ჩარჩო აღმასებით, სხვა-და სხვა ძვირფას ქვებით მოქცეული იყო, და მუდამ ტუტებოდა თავის არა ნამდილ სილამაზით; მშობლებსაც ამისთან ერთათ უხაროდათ. კარის დიდებულნი, რომელნიც თვალს არიდებდნენ მის სიმბინჯეს, ახლა მსარკის საშუალებით ალტაცებაში მოდიოდნენ. კარის მხატვარმა ქალიშვილის სახე სარკეში ოსტატურათ გადაიღო და ბეგრი ცალი ამ სურათისა ხალხში ვაფერცელოა, როგორც სამეფო ქალიშვილის ნამდილი და უტყუარი სურათი. პოეტები სურათს ალტაცებით მიეგებენ და მათ ყოველ ნაკეთს სახისას ბეგრი გრძნობით აღსაყენ სონეტები უძლენს. ამ საერთო სიხარულს მხოლოთ ერთი გახეშოვებამ აპოკოვებდა. ქალიშვილი ღლე და ღამ კარჩატრლ და ფარად ჩამოფარებულ ოთახში იჯდა და კარის დიდებულთ ვარდა, ვერავენ ტუტებოდა მისი შეწინიერების ხილვით. ზღაპარს ნუ მაწყვეტებენ, ჩემო მკითხველო! მოთმინებას ნუ ჰკარგებთ ბავშვები ხომ არა ერთი, რომ ზღაპარს მოგვიტობოთ? ენანობ, მართალია საბავსო ზღაპარს მოგვიტობთ.

მაგრამ არ გეგონათ, რომ ეს ამბავი დიდებისთვისაც არ გამოადგეს, თუ კი შეეცდით, მეფის ასულის მაგივრათ იფლისსმხეთ ზოგიერთი მწერლობა, რომლის წარმოადგენელიც ახლაც ამისათვის გამოიკცხენ. ისინი ყოველ ქვეშაირ სიტყვას, სინამდვილის გამოსატყვევრლათ წარმოთქმულს, ჭკუის უფარვისობათ და სახიზორ შურიანობის შედეგათ ჩათვლიან, რადგან განუსაზღვრელ და გრძნობით სავსე ქებას მიჩეულან. ესენი თავის მოწინააღმდეგეებს ჩაჩუმებენ და ყოველი მათგანი თამბაქოს წვეთი კეთილსუნელოვან გუნდრუს უქმევე მოძმეს, რადგანაც იმისაგან ამასვე მოელაღებან. მწერლობისთვისაც საარაკო სარკეს აჩენდენ და ჩხედვისათავე აღიარებდენ თავის მწერლობას ყველაზე შეენიერთ და უნაკლებლათ. ავიღოთ სხვა მაგალითი — თანამედროვე საზოგადოებისა; განა მასში დამკვირვარს ცოტას ნახეთ, განა არ ესაქარება მის გამოუხზულე ბა ერთეულ საქმეში, ვინც კი დაიხსახურა, განა იგი ღირსი არ არი, რომ განადგენოს, დიჩაგრას? საშეუბროთ ადამიანები ზედ-მიწვენით ცდილობენ, რომ საზოგადოებამ თავისი დაუძღვრება და უბედურების მოამსწვებელი სახე არ შეიძინოს. ასე რომ საერთოთ ებრძვიან და ყოველ გაკრით ნათქვამ უსიამოვნო სიტყვას უარ-ყოფენ; ხალხს წინაშე ხარკის საშუალებით გამოკონოლ სურდეს გამოკვეწენ, ზედ კიდევ სატყეებს დაუჭაბენ: „სუყველაფერი ისე კარბათა, რომ უყეთესა უყოქობელსაც არასა“. ვინც კი გაბედავს ამში ეკვას შემოტანას, მასში დაბრძვებულ პესნიმისტს, საშიშ ბოროტ მოკმეხლს ანუ მოწინააღმდეგეს ხედვენ, ბევრ მაგალითებს მოიყვანდა, რომ ამ მომტანებელად ჩემი დაუთავებელი ზღაპარი. ნუ შემწანდებით — ვალე დასასრული.

ქალიშვილმა, რომელიც სარკეში შეენიერებას წარმოადგენდა და სინამდვილეში — სიმანჩრეს, ერთხელ თავის ოთახში სარკმლის ფარდა გასწია და სახალისი ახლო მოციმციმე ტბის სიერცემისი თვალი მიიხურა. მან ტბაში მკაფიოთ დაინახა, თუმცა თვედღმა, ნაპირებზე დარეული შეენიერი ბზის ხეები. თავის მოსამსახურეს დაუძახა და ჰკითხა: შეხედე, ნუ თუ იმ წყლის სიღრმეში სხვა პატარა ტყეა გაშენებული?

— არა, თქვენო დიდებულებო, — უბასუხა მოსამსახურემ, ეს მარტო ნაპირის ხეები წყალში გამოინახებია.

ამ უბრალო მოვლენამ ქალიშვილი ძალიან გააკვირვა, რადგანაც დაკვირვ ოთახში ცხარეებას მარტო, ბუნებას ნაკლებათ იცნობდა.

— ნაპირის ხეები წყალში გამოინახებენ ან? გაიმი-

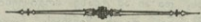
ორა ქალიშვილმა. მე ვარჩევ ყოველ ფურცელს და ნაყოფს, რა მკაფიოთ ინახება და ნამდვილათ არის! — ეს ხო საუყეთესო სარკეა.

— დახ, დახ! — უამოიძახა კუთვ-მჩატე მოსამსახურემ, — სინამდვილის გამოსატყვევრლათ ბუნებას ვერაფერი აჯობებს.

ქალიშვილმა უბასუხოთ დატოვა მოსამსახურე, მაგრამ გულში კი დარდი ჩაიყოლია. მან მოისურვა ერთხელ მაინც თავისი მკაფიო და ნამდვილი სურათი ბუნების სარკეში ენახა, რადგანაც საარაკო სარკის სისრულეს ევეთ უყურებდა.

ქალიშვილს არაფერი არ შეაკავეს, ოღონდ კი მან თავისი ცნობის-მოყვარება დააკავაყოფილა. გატაცებულმა ქალიშვილმა მარჯვე დრო მოიპოვა და შურსღელით წყლისავე გაეჭანა. მოუთმენლათ წყალში ჩახვდა და სახარელი შიშის ხმა მოისმა, დანახა თუ არა ბუნების სარკეში თავისი ნამდვილი მახინჯი სურათი, მაშინვე უბედურმა ტბის სიღრმეს მისცა თავი. ასე მოვილა ბოლო თავზარდაცემ სინამდვილას შევნიშნათანავე საბრალოს, რომელიც ცრუ თვალთ-მამკობათ ცხარებდა.

ს. პრიჯულა,

ჩ ა ლ დ ი რ ი

თავისი შესანიშნავი შენობებით და ტემებით.

ქალიშვილი შეადგენს ჯავახეთის ნაწილს. სამხედრო მოთვარებისაგან მე ვიყავი დანიშნული ჩალდარში, დროებით „სამხედრო უფროსათ“, სახელდობ სოფ. ზურზუნაში, სადაც უნდა გამეტარებო ჩვეულებრივი ცივი დიდი ზამთარი, ჩემი დანიშნულება მდგომარეობდა იმში, რომ რუსეთიდან მომავალი „ნოვობრანცები“ (ახლათ გამოყვანილი ჯარისკაცი) მივიღო და მეორე დღესვე დიდი სიფრთხილით უნდა გამეტარებოდა არდავანში. ჩამი თვის განმეხობებაში მხოლოთ ხუთმა გუნდმა საპოიარა ამის გამო უსაქმურობამ ძირელი შემაწუხა. მისვლისათანავე მე და ჩემი მხლებელნი დავინახეთ სატულაო კაზარმაში, სადაც ერთ ოთახში ჯარისკაცებთან გავტარე ჩამდენივე დღე. ცოტა ხანს შემდეგ ადგილობრივმა განყოფილების უფროსმა პონაჩინინმა მიმიწვია თავის ბინაზე, სადაც დავიჩი წამოსვამ დედა. აქ ხშირათ მაგონებოდა ხოლმე ძველებური ანდახა, რომელიც ითქმის ჯავახეთზე: „მე ჯავახეთს რა მიშავდა, მთავრე იყო მზესავითა, კალმახი

და ქერას პური წინ მეყარა ბზესავითა, სწორეთ რომ ბზესავებრ უხვათ გეკონდა ხოლმე შეწინიერი ჩაღლირის ტბის კალმახი, რადგანაც შემოხსენებული ტბა ახლოს არის ზურზუნადან. არა მაკლდა რა, მაგრამ მიწყენილი მაინც ვიყავი, რადგანაც ვისმე რომ დაე-
ლაპარაკებოდი და ხმა გამეცა, იმისთანა არაგინ იყო. კიდევ ჩემი თან, რომ როცა მივდიოდი ჩაღლირში ქუთისილიან, მაინც წვიფეთ ორი ქართული წიგნი; „ქართლის ცხოვრება“ და „გეოგრაფიული აღწერა საქართველოსი“ ბატონიშვილი ვახუშტისა. ეს წიგნები მართოდნე მე აქ. ჩაღლირში ბევრია იმისთანა შესანიშნავი ადგილები, რომელნიც მოხ ენებულა ზემო დასახლებულ წიგნებში. ამ გარემოებამ და-
მაყენა იმ აზრზე, რომ შენახა და ამწერა ის ძველი საქართველოს ძლიერების ნაშთი, რომლებიც ყუ-
ჩადლებს ღრისია.

ჩაღლირში არმოცუ-და-ორი სოფელია და თი-
თქმის ყველას ქართული სახელები ჰქვია. მაგალ., წყაროს-თავი, ურთა (ორითა), საბაღური, ჭალა და სხ. აგრეთვე ადგილებს, მთებსა და მდინარეებს ჰქვია ქართული სახელები. მაგრამ ყველაზე უფრო შესა-
ნიშნავია ჩაღლირის-ტბა (პალაკიკო). ამ ტბას ვა-
ხუშტი ბატონიშვილი უწოდებს თავის გეოგრაფიაში კოლის-ტბას, და აი ამ ტბაზე მოგვიყვინეთ ამბები რაღაც აქ გამოგონა და ან მინახავს. ჩაღლირის ტბა გარშემო სიგრეთ იქნება 70 ვერსზე მეტი, ძრიელ ღრმად; იმის წყალი ისეთი სუფთაა რომ კიდევაც სვამენ ხოლმე. შიგ არის მრავალ-გვარი თევზი: კალ-
მახი, კობრი და სხვ. ამ ტბას გარშემო არტყია მთე-
ბი: აღმოსავლეთით — ალაბაძის, სამხრეთით — კოლი-
სა, დასავლეთით და ჩრდილოეთით თვით ჩაღლირის მთები. ტბის მახლობლად არის რამდენიმე სოფელი, სახელობა: ურთა, მერქვისი, ჭალა, ალჯა-ყალა და უფროთი. ზურზუნა, სადაც უბნის სასამართლოა, იმყოფება 6 ვერსის მანძილზე ტბიდან. აი, სწორეთ ამ სოფლიდან წავედი ჩაღლირის სანახაუთ დეკემ-
ბრის დამდეგს 1891 წ., მივედი ს. ჭალას, სადაც ღამე გავითვი და მეორე დღეს წავედი ალჯა-ყალას, რომელიც იმყოფება შედ ვერსზე ჭალიდან. ახლან-
დელი ალჯა-ყალა შეადგენს ნანევარ კუნძულს, რომელზედაც ძველბურთი ქეთიკარის შერობების ნან-
გრეებია ე. ი. ეკლესია, კოშკები და სხ. ზოგიერთი შენობა ისეა, რომ კაცი იტყვის სწორეთ წყლიდან არის ამოშენებულიო, ზოგი კი ესე ჩანგრეულია წყალში, რომ ძალა-უნებურათ უნდა დაჯეროს ის ზეპარული ვადმოცემა, რომელსაც ამბობენ ამ ტბაზე აქაურები. ამ კუნძულზე არის რამდენიმე ორ-
ბო, სადაც კაცი ვერ ჩავა რადგანაც უცნაური სისნი დგას. ზოდესაც ჩაღლირი აუღლებდა, წყალი ისე

მიატყებდა ალჯა-ყალის ნაღვიარ-კუნძულს, რომ მან-
ხევარი კუნძულის უღელი სრულიათ იცხება წყლით, ასე რომ ალჯა-ყალა, ტბის ღელვის დროს კუნძუ-
ლათ ყვებდა. ბევრი ვეძიე წარწერები ხსენებულ ნანგრეებზე, მაგრამ ვერ ენახე, იქაურობა მაშინ თო-
ვლით იყო დაფარული. დათვარილობას შემდეგ დავბრუნდი ზურზუნას. მე მსურდა ვინმე იმისთანა შენახა, ვისაც ტბაში ჩანგრეული შერობების ამავე ცოდნოდა. ამისათვის ვაგეგმავებ სოფ. რაბათში, რომელიც რამდენსამე ვერსზეა ზურზუნადან. როცა ამ სოფელში შევედი, გამოკერიალდენ ბაგშები, თამამთ ვარს შემოგვერტყენ და დაიწყეს თათრულ ენაზე ტიტინი. კაცის თვალი ვერას ნახავდა მათზე უკეთეს; ყმაწვილები ერთი მეორეს ჯობდა, ლოყე-
ბი ბზრუხლებით წითლებდა ჰქონდათ, შავი თვალ-
წარბი, შეწინიერი შეწყობილი სახე და მასთან ტან-
დაბა მათი სწორეთ გააკვირებდა კაცს. ჩაღლირში უმეტესათ თარაქამები არიან, თუმცა ახოვანი, მაგრამ სახით კი უმსგავსნი და ამიტომაც გამაკერია რაბათის ბაგშების სიშენიერემ, რის მიზეზსაც შემ-
დეგ ვაგავებინებთ. ყმაწვილების ყურებას რომ მოვარ-
ჩით, მახდი-ჩაფარი (ასე ერქვა ჩემ მხლებელს) გამო-
ძღვა წინ და მიმიყვანა თვის ნათესავთან; მისგან-
თანავე სახლის პატრონმა შევიყვანა ბნელი, მაგრამ ძრიელ თბილ ვომურში, ჩემებში დავჯავდა და ყვე-
საჩქაროთ მოგვართვა; სანამ ყავას შევეტკეოდით სა-
დილოც მოგეზადებიათ, მასპინძელი დიდი თბიერით მოვიცი გვერდით. საქმელი ყველაფერი ერთათ მო-
გვიტანეს: ყველი, მაწონი, ყაურმა, ერბო-ყვერსი, ფლავი და შარბათიც მოაყოლეს. შემდეგ წავედით ამ კაცთან, ვინც ნანგრეების ამავეი იცოდა. იმის სახლს შევატყე, რომ იქ უნდა მდგარიყო მდიდარი კაცი; წინ მომგება ერთი ღრდა მდგარისი მოხუცი, რომელმაც ვერ სალაში მომცა ქართულ ენაზე და მერქ მომკიდა ხელი მარცხენა მკლავში და შემოყვანა სრუ-
ლიათ ბნელ სახლში, გამატარა რამდენიმე ბნელი ოთახები და ბოლოს შემოყვანა ნათელ მისაღებ-
ოთახში, რომელსაც ეძახიან აქაურნი „საყანალოს“ ე. ი. სატუმროს. სანამ მივიხედ-მოვიხედავდი, მეცნე ბიჭები ფეხებში და ჩემებში ვამატარეს; ამას შემდეგ წინდების ახარა შევედი მოვედით ხალგებზე. შევე-
დი თუ არა, წინ მომგება ძრიელ მაღალი, თორ წვერა, ღრმა მოუტყებელი ბერი-კაცი, რომელიც დარბაისლათ მომესალმა ნამდვილი ქართული ენით და მითხრა: „მშვილობა თქვენი აქ მობრძანებოა“, ასე რომ გავოცდი. მე როგორ წარმოვიდგენდი, თუ ჩაღლირში ქართულ ენას ვაგვიგონებდი. მივედი მო-
ხუცთან, ხელი ჩამოვართვი; მან მიმოყვანა მანაღებულ ბუხართან და რბილ ბაიონზე დამსვა. შემდეგ და-

ძანა ქართულთ: ამა ბაქტერა! ბატონ-სტუმარს ყავა და-სადილი მოართოთ. მაგრამ როდესაც გაიგო, რომ იქვე შემზობლათ ვისადილე, ძრიელ ეწყინა და მან-დის სამღერავი უთხრა.—ჩვენ სოფელში კაცი მოვი-დეს და ჩემს ოჯახში პური არ ქაშაშ? ეს არ შეიძ-ლებია. როგორღუ ტახტზე ისე იატაკი მოფენილი იყო ძვირფასი ხალხებით, ქეჩნებითა და ფარდავებით. ვარ-შეგო ეწყო ჯეჯემის დორები და მუთაქები, კედ-ლებზე ეკიდა: თოფები, დამბახები, ხმლები, ხანჯლე-ბი და ერთი გარეული თხის ტყავი; ლოცვის დრის მამადანებში ამ ტყავზე შედგებიან ხოლმე და ისე ლოცულობენ, ამას ნამაზლის ეძახიან, ბუხრის თავზე რამდენიმე სატყეა იყო წარწერილი ყოჩაღნიდან. ბუხ-რის გვერდზე თავებში წარს იარალი იყო და აგრეთ-ვე ყავადანიც იღვა. მოხუცებულმა ვათაფა თუ არა თვისი ბრძანება, მაშინვე მოამბრუნდა ისეც და დამი-წყო მუსიკით. ჯერ გამომკითხა ჩემი ენაობა, ან საიდან ვარ, ან რისთვის მოესულვარ მათ ქვეყანაში, და როდესაც პასუხი მიიღო, მაშინ კი მოჰყვა თვის ამბავს: „ჩვენ ძველათვე ქართველები ვახლავართ, ჩემ ძველს სისხლს მამათებმა გორში და ამის გამო მიუტოვესა თვისი მამაშობლა და გადასახლებულა ჯავახეთის ახალქალაქში, რომლის ერთ უბანში სა-ხელდობ რაბათში დაბინავებულა. რადგანაც თათრო-ბა მამაჩემს ძალა დაატანა, ამისათვის იძულებული იყო მამადანობა მიეღო და კიდევაც ვათათრდა ახალქალაქში. გვიარს კი შეგვრჩა მხოლოდ ქართული და სახელები ყველას თათრული გავქვს. ჩვენი გვიარს სასაღმრთლო ვახლავს, და ჩემი სახელი კი დადა არის, ჩემს გარდა მამა ჩემს დარჩენ შეილები: სულია, ეცინა, და ისკანდერა. მამა ჩვენს კი ხალილა დაარქვეს, რო-დესაც ვათათრეს.

რუსები რომ მოვიდნენ 1807-ში ახალქალაქის ასალებათ, მე მაშინ კარვა მოზდილი ბიჭი ვიყავი, ასე რომ რაბათის თედელმართში, იქ სადაც ძველი ქართველების სასაფლაოა, ორ მტერს ქვით გა-მუტუნე თავი. მტერები მაშინ ძლიერ დაჰამარჯებთ და ასე რომ კარვა ხანს ახსოვდათ ეს დამარცხება და კიდევაც ცდილობდნენ სამაგიერო გადაეხადათ. 1810 წ. ასტეხეს რუსებმა ბრძოლა, მაგრამ ბეგერი მიანც ვერა გაიტანეს-რა. ოსმალეთმა ამაჟობა დიწყო და ეგონა მუდამ უძლველი დარჩებოდა, მაგ-რამ ეს აზრი შეეცვალათ თათრებს, როდესაც 1827-ში პასკევიჩმა დაამარცხა ჩვენი ჯარები. მე მაშინ მოღერებული ვაჟაკი ვახლდი და თუ ვინმე იყო ბრძოლაში მხნე მეომარი, მეც მათში პირველი ად-გილი მეჭირა როდესაც ვათაფა ომი, პასკევიჩმა შეგვავროვა მთელი ჯავახეთის მკიდრნი და დიდ ტრიალ მიწდორზე გავიყვანა, შემდეგ ერთ მხარეს მ. ი. მარჯენი დააყენა რუსების მღვდლები ხატე-

ბით და დიდ-კაცობა ბიარალებით, მარცხენა-მხარეს დააყენა მოლები, თათრის დიდ-კაცობა და ბიარალე-ბი. მერე გაბრძანდა შუაზე და წარმოთქვა ხმა-მალ-ლა: ჯავახელებო! ვისაც ესურთ აქ დარჩენა, გადით მარჯენი და ვისაც ესურთ სათათრეთში წასვლა გადით მარცხენი. ყველას გინდოდა იქვე დაეჩინი-ლიყოვეით; მაგრამ მოღებმა ტრიალი შექმნეს, როდეს-საც შეგვაცუტეს დარჩენა რომ გინდოდა. გადაეხე-დეთ თუ არა მატრიალ მოლებს, შეგვერცხვა მა-თი და ამის გამო უმრავლესი თათრობა გადვიდა მოლებსკენ. რამდენიმე ნაწილი დარჩა იქვე, მაგრამ პასკევიჩმა შემდეგში აზრუმის სომხები დაასა კალი-საებით და თათრობა ძლიერ შევიწროვდა, ასე რომ წუხდენ კიდევ იქ დარჩენსა. რომ ეს არ ექმნა პას-კევიჩს, სრულყოფილ ჩვენ ვულში არ გეკონდა სამშობ-ლოს დატოვება. მას თუჩემ სხვა განზრახვა ქონდა გულში: ჩვენი წასვლა და ჩვენ ნაკლათ სომხების ჩამოსახლება აზრებოდა. ჩვენ ხახალაშვილები, რად-განაც დაჯილდოვებული ვიყავით ოსმალებისაკენ, აღარ დავჩირთ იქ და გამომეცახებოთ ამ სათფელ-ში, რომელსაც დეარქეით ჩვენი რაბათის სახელი. ვინცა აქ, ყველა ხახალაშვილები ვართ. ძველი კაცე-ბი ვინცა ვართ, ყველამ ვიცით ქართული ენა და ახალგაზრდაბა კი ვაჭრობაში სწავლულობდნ ქარ-თულს“. ასე დასტულა დადამ ეს ამბავი და მართ-ლაც კაცი რომ დაუყვირდეს ხახალაშვილებს, არა-ეთარი ცვლილება არ არის მათსა და ქართველებს შორის; მხოლოდ ესენი უფრო აზრავანი არიან ქარ-თელებზე და უფრო მშრომელნიც, მეურნეობა და საქონლის მოშენება არის მათი უმთავრესი ხელობა. მათი ქალები სიშენიერეს გარდა ჩინებული ხელ-საქმის მკოდენი არიან. ქსოვენ: ხალიჩებს, ფარდა-გებს, მაფრაშებს, ბალიშის პირებს, ხურჯინებს, შა-ლებს და ქეჩნებსაც თელენ. ერთა სიტყვით, ჩალ-დირში რაბათის ქალიც და კაციც მოსაწონი არიან. ჩვენი ენაობის გაცნობის შემდეგ დადას ეთხოვე, რომ ჩალოდრის-ბრის ამბავი ვაშნო. თუ ვნებავთ რომ ეს ამბავი გაიგოთ ამა უფრო დამიგდეთ თქვა დადამ, დისეა წვერზე ხელი და მოყვა ქართულათ:

ოკია ათაბაგი.

(შემდეგი იქნება)

პირველ ივლისს ამოვიდა ტირაქში პირველი შინაგ. სესხისა შემდეგი ბილეთები:
 14034, 8556, 5067, 19555, 1835, 17154, 18124, 19243, 16743, 11907, 10829, 14389, 1718, 12017, 14990, 890, 9407, 12951, 12787, 7855,

19952, 19305, 8520, 19113, 18612, 2723,
 19954, 12050, 19142, 1263, 13306, 8522, 6871,
 13184, 11256, 8126, 4460, 11905, 5230, 7655,
 967, 9346, 15964, 234, 322, 5528, 3332, 9618,
 17959, 7201, 14361, 9149, 18679, 16054, 261,
 17279, 7108, 1012, 6249, 1666, 14136, 18403,
 18482, 2050, 18998, 3507, 4968, 18274, 1495,
 6296, 2449, 627, 8336, 4120, 14052, 3235,
 5259, 4359, 10614, 7291, 9362, 2082, 16959,
 7993, 1722, 14317, 3344, 12643, 9417, 6583,
 2745, 15763, 14263, 2405, 9518, 249, 16906,
 14779, 19356, 1060, 5267, 2302, 2463, 7225,
 14072, 9960, 9290, 5715, 13031, 16681, 7437,
 5633, 15090, 1143, 6274, 13060, 19133, 1095,
 17775, 14424, 4047, 6721, 2546, 16180, 13187,
 6910, 9426, 3906, 10477, 3494, 14686, 17600,
 14680, 18611, 18371, 10740, 19355, 4089,
 853, 15649, 10928, 18293, 10598, 13805,
 13410, 8037, 14938, 3844, 17714, 17506,
 13808, 8270, 9774, 575, 10867, 3824, 10037,
 3879, 5576, 6649, 869, 3801, 556, 1983, 15718,
 15277, 13174, 11278, 5035, 4550, 1924, 12241,
 18763, 146, 16539, 3838, 2344, 26912, 10796,
 4096, 14028, 5209, 16752, 10923, 5882, 1736,
 9934, 2038, 7592, 13029, 2895, 8544, 14935,
 8936, 8302, 16572, 11, 8081, 8436, 1879, 14418,
 10322, 1078, 9060, 7468, 18765, 11509, 8131,
 18343, 15592, 10726.

ვათ. 1896—97 სამოსწავლო წელს შემდეგი საგნე-
 ბი იქნება სასწავლებელი: 1) საკომერციო-ეკონომისა,
 2) საკომერციო-აბითიქტიკა, 3) პუსტალტრია მარტა-
 ეი, ორკეცო და საბანკო, 4) აბითიქტიკა საანგარიშო
 ჩოთქით, 5) საკომერციო მიწერ-მოწერა, 6) საგაგრო
 და სოამსუქო წესდებანი, 7) მსწრაულ-წერა და წერ-
 ტყველი და შნოანი (исправление дурного почерка).

სწავლა დაიწყება 16 სექტემბრიდან. ახლათ შე-
 მომსვლელთა მიღება დაწყება 2 სექტემბრიდან. ყო-
 ევლ დღე დილის 10 საათიდან თერთმეტამდე და
 საღამო 4 საათიდან 8 საათამდე, კურსების სადგომ-
 ში, სახლი ალექსანდრე ფრადონოვისა № 9, სერგოვი-
 სა და ნაგორნის ქუჩაზე, აფთაქას პირდაპირ.

პროგრამები და წესები კურსებისა უსსეიფლოთ
 შეიძლება მიიღოს მსურველმა კურსების სადგომში
 და ძმათა წოვიანივეების საბანკო კანტორაში, სიო-
 ნის ქუჩაზე.

ვინც ქალქს გარეშე ცხოვრებს, შეუძლია
 წერილით მიმართოს კურსების დამაარსებელს ბ. მ.
 ნუქლიანს, ტფილში.

:(12—2)

გბილის ექიმი

ვ. ი. ქიქინაძე

20 ივნისიდან მიიღებს ავთამელოფებს ახალ
 სადგომში. ნიკოლოლოზის ქუჩა, ე. საგინა-
 შვილის სახლი, № 21, სადაც „ივერიის“
 რედაქციაა.

ქვედატორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლის.

განცხადებანი

საპომერციო კურსები

ქაღებებისა და ვაჭებისათვის

(წელი მეთოთხმეტი)

კურსების დანიშნულება ის არის, რომ სვეცია-
 ლური საკომერციო განათლება შესძინოს მსურ-
 ველთ, როგორც ქაღებს, ისე ვაჭებს და მოამზადოს
 ვაჭარობის შემწეობით ანგარიშის დახელოვნებით
 მკოდნენი.

სწავლის გათიებას შემდეგ ატესტატები ეძლე-

წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წი-
 ნის მალაზიაში იყიდება

ბ ი თ ს ტ ე ბ ი

გაბრიელ ეპისკოპოსის

ფასი 1 მან. 40 კაპა